

HORNÍ ÚŘAD HORNÍ SLAVKOV 1650–1867

STANISLAVA JÍLKOVÁ

Horní úřad v Horním Slavkově (dále HÚ Horní Slavkov) byl založen spolu s Vrchním horním úřadem těže lokality (dále VHÚ Horní Slavkov) jako správní útvar pro všechny důlní terény Slavkovského lesa mandátem Ferdinanda I. Habsburského (1526–1564) ze dne 1. srpna 1547.¹ V pravém slova smyslu se jednalo o „hejtmanství“, i když ve spisech se používal rovněž název „vrchní horní úřad“, který v pozdější době zcela převládl.

V roce 1750 bylo sice úředně rozhodnuto o spojení VHÚ Horní Slavkov s Vrchním horním úřadem v Jáchymově (dále VHÚ Jáchymov),² k faktickému sloučení obou však došlo teprve roku 1772, kdy se VHÚ Jáchymov stal rovněž přímým nadřízeným úřadem HÚ Horní Slavkov.³

Prvním dokladem o vývozu cínu ze sekundárních ložisek (tedy náplavů a rozsypů) slavkovsko-krásenské oblasti na západno- a východoevropské trhy je zpráva arabského obchodníka Ibrahíma ibn Jákúba z let 965–966.⁴

Nejstarším písemným pramenem, který dokládá existenci Horního Slavkova jako lokality výskytu cínu v oblasti Slavkovského lesa, je listina z 15. května 1357, jejímž prostřednictvím bratři Boreš a Slávek (Slavko) z Rýzmburka ustanovili v Horním Slavkově faráře.⁵ Již o několik let dříve, a to 13. července 1354, však císař Karel IV. (1346–1378) udělil zmíněným bratrům privilegium, jímž jim povoloval po dobu dvanácti let provozovat kutací činnost na bečovském panství.⁶ Protože zde však lokalita Horní Slavkov ještě jmenována nebyla, lze dobu jejího vzniku klást zhruba do rozmezí let 1355–1356.⁷

Přestože první věrohodný písemný doklad o těžbě cínu v oblasti Slavkovského lesa pochází až z 13. července 1355, cínové ložisko u Krásna bylo podle zprávy anglického kronikáře Bartolomea Angelica z roku 1241 využíváno již na přelomu 12. a 13. století.⁸ V důsledku

¹ Viz Majer, Jiří: Těžba cínu ve Slavkovském lese v 16. století. Praha 1970, s. 32; týž: K počátkům báňsko-právního vývoje na Slavkovsku do 16. století. Minulost Západočeského kraje VIII, 1971, s. 132, 136; Beran, Pavel a kol.: 1000 let hornictví cínu ve Slavkovském lese. Sokolov 1996, s. 21; týž: Královské horní město Horní Slavkov. Horní Slavkov 2001, s. 71, 247. V roce 1547 se ve vrchní horní úřad přeměnilo rovněž šlikovské hejtmanství v Jáchymově, jemuž byly podřízeny nejen horní úřady v Krásné a Horním Slavkově, ale působil zároveň i jako první instance pro městské instituce s omezenou samosprávou.

² Reskript císařovny Marie Terezie (1740–1780) byl vydán 1. listopadu 1750; viz Schmidt, Franz Anton: Chronologisch-systematische Sammlung der Berggesetze der österreichischen Monarchie VI. Wien 1833, s. 405–424.

³ Viz Státní ústřední archiv v Praze. Průvodce po archivních fondech a sbírkách, I/2. Praha 2000, s. 232.

⁴ Tento cín pocházel z rýžovišť v povodí řeky Teplé a na tocích, protékajících cínovými terény ve východní části Krušných hor; viz Beran, P. a kol.: Královské horní město, s. 65, 237.

⁵ Při uvádění tohoto údaje se Jiří Majer ve své práci Těžba cínu, odvolává na s. 12 na knihu Vincenze Prökla s názvem Geschichte der königlichen Bergstädte Schlaggenwald und Schönfeld, vydanou v Chebu roku 1887. Český název Slavkov se poprvé objevil roku 1378; viz Beran, P. a kol.: Královské horní město, s. 65.

⁶ Viz Tomiček, Rudolf: Báňské zákonodárství v historii královských horních měst Horní Slavkov, Krásno, Čistá. Horní Slavkov 2007, s. 28; Majer, J.: Těžba cínu, s. 12; týž: K počátkům, s. 127.

⁷ Viz Majer, J.: Těžba cínu, s. 12. První vlnu osídlení Horního Slavkova však nezpůsobil nález cínové rudy, nýbrž objevení stříbrné rudy v oblasti mezi Horním Slavkovem a osadou Křely; viz Majer, Jiří: Rudné hornictví v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Praha 2004, s. 74.

⁸ Viz Majer, J.: Těžba cínu, s. 10; týž: Rudné hornictví, s. 38; Beran, P. a kol.: Královské horní město, s. 237.

proniknutí českého cínu na západoevropské trhy došlo v první třetině 13. století dokonce k poklesu ceny cínu anglického.⁹

Zmíněnou listinou z roku 1355 udělovali bratři Boreš a Slávek z Rýzmburka jako vrchnost městečka Krásno (něm. Markt Schönfeld)¹⁰ této lokalitě soudní pravomoc a správu všech cínových rýžovišť a dolů na bečovském panství včetně práva zisku z poplatků, plnouncích z vážení vyrobeného cínu.¹¹

Oblast Slavkovského lesa patří geologicky k západočeskému krystaliniku s komplexem metamorfovaných hornin (tzv. „slavkovská rulová kra“). Samotná ložisková oblast Krásna a Horního Slavkova náleží do jednotky, zvané „slavkovské jádro“. Hlavním zdrojem hlubinné těžby cínových rud v této oblasti byly tzv. „greisenové pně“¹² mezi Horním Slavkovem a Kynžvartem; prvními známými ložisky z přelomu 13. a 14. století byly Vysoký kámen¹³ a Horní a Dolní Klinge¹⁴ poblíž Krásna.¹⁵ Za historicky nejvýznamnější lze právem označit ložisko Krásno, tvořené několika dílčími elevacemi rozsáhlého tělesa krušnohorského autometamorfovaného granitu, z nichž největší je Hubský (Huberův) peň,¹⁶ menší pak peň Schnödův (o původu jeho jména viz níže);¹⁷ v úrovni 485 m. n. m. se oba pně spojují v jeden.¹⁸ Na jihovýchodním okraji ložiska Krásno se rozprostíral žilný revír Gellnauer.¹⁹ Nelze však opomenout ani údolí Slavkovského potoka, zvaného „Stoka“, nacházející se při staré silnici, spojující Horní Slavkov a Krásno, a tvořené rozsypy s valouny granitoidních hornin.²⁰

⁹ Ve 12. a 13. století se obchodu cínem věnovaly dvě skupiny velkoobchodníků s kovy. První z nich, vlastníci sklady v Bruggách a Marseille, obchodovala s anglickým cínem a zásobovala západoněmecká, francouzská a severoitalská města. Druhá skupina s centrem v Kolíně nad Rýnem dodávala cín z Krupky a Krásna do severní, střední a jižní Evropy; viz Majer, J.: Rudné hornictví, s. 39; Tomíček, R.: Báňské zákonodárství, s. 25.

¹⁰ Viz Majer, J.: Rudné hornictví, s. 38–39; týž: Těžba cínu, s. 74; Beran, P. a kol.: 1000 let hornictví cínu, s. 16; týž: Královské horní město, s. 238. K dalším významným nalezištím cínových rud v oblasti Slavkovského lesa patřily v pozdější době také lokalita Čistá (1370) a původně zemědělská osada Prameny (1380). Na svobodné horní město byla Čistá povýšena až královským privilegiem z 20. června 1551, Prameny však i nadále zůstaly pouze hornickou osadou; viz Majer, J.: Těžba cínu, s. 14; týž: K počátkům, s. 128; Beran, P. a kol.: Královské horní město, s. 238.

¹¹ Viz Majer, J.: Těžba cínu, s. 12; Tomíček, R.: Báňské zákonodárství, s. 28. Toto privilegium bylo potvrzeno dne 22. února 1456 listinou míšeňského purkrabího Jindřicha II. z Plavna, jenž dne 25. července 1472 konfirmoval zmíněné listiny z roku 1355 a 1456 a navíc rozšířil pravomoc města Krásno, kterému byla (spolu s vrchnostenským hormistrem) svěřena správa všech dolů na bečovském panství vyjma dolů na stříbro a zlato; viz Tomíček, R.: Báňské zákonodárství, s. 29; Majer, J.: K počátkům, s. 130.

¹² Greisen je hornina, vzniklá přeměnou původních žul, a tvoří ji především křemen, příp. slída či topaz. Je typickou nositelkou cíno-wolframového zrudnění právě v okolí Horního Slavkova; viz Beran, P. a kol.: Královské horní město, s. 41.

¹³ Jde pravděpodobně o historicky první primární ložisko cínu ve slavkovsko-krásenském revíru; tamtéž, s. 47.

¹⁴ Ložisko Klinge se dříve označovalo jako peň, Horní Klinge se dnes nazývá „Koník“; tamtéž, s. 50.

¹⁵ Viz Majer, J.: Těžba cínu, s. 14; týž: K počátkům, s. 127; Beran, P. a kol.: 1000 let hornictví cínu, s. 18; týž: Královské horní město, s. 239.

¹⁶ Po geologické stránce představuje Huberův peň těleso zvonovitého tvaru (označované též jako komoly kužel), tvořené autometamorfovaným lithno-topazovým granitem, kde do hloubky ubývají rudné křemenné žíly s cíno-wolframovým zrudněním. Tyto žíly lze rozdělit do čtyř skupin: 1. nejstarší žíly s okoložilním greisem (František, Karel, Hubská, Pinková, Panská, Messer, Tšcherper); 2. křemenné žíly s výplní jílu (Starohubská, Červená); 3. nedobyvatelné křemenné žíly s nedostatečně vyvinutými okoložilními greiseny (Kopfan a další bezejmenné); 4. zrudněné tektonické pukliny s jílovou výplní a okoložilním greisem jen v případě křížení s jinými rudními žilami (Červená puklina, Červený odžilek); viz Beran, P. a kol.: Královské horní město, s. 55–56.

¹⁷ Schnödův peň je tvořen rudohorskými granity; tamtéž, s. 57.

¹⁸ Tamtéž, s. 51.

¹⁹ Součástí tohoto revíru byly žíly Gellnauer, Marie, Puklinová (též Kluffgang), sv. Antonín Paduánský, Nejsvětější Trojice, sv. Ondřej a sv. Jan Nepomucký; tamtéž, s. 57.

²⁰ Rozsypy (aluviální, deluviální a eluviální) vznikly denudací okolních, výše položených primárních postmagmatických cíno-wolframových ložisek; tamtéž, s. 59.

V samotném Horním Slavkově pak lze za nejstarší oblasti těžby cínu považovat kótu Vlčí (nadmořská výška 629,7 m), vzdálenou asi dva kilometry severozápadně od města, a Borový vrch, ležící severně od zmíněného města.²¹

Masivní zakládání nových dolů a následně další zpracování vytěžené rudy v přidružených provozech však vyžadovaly také zajištění dostatku vody pro úpravárenské a hutní práce z umělých vodních kanálů, neboť přírodní toky již nedostačovaly.²² Proto byla roku 1499 uzavřena smlouva mezi slavkovskými těžaři a Pluh z Rabštejna jako novými majiteli bečovského panství (po pánech z Plavna)²³ o užívání dalšího vodního příkopu, kde se mimo jiné uvádělo i nové zřízení odbočky z hlavního kanálu říčky Roty v místě zvaném „Dílce“ (něm. Grabenhäusel či Teilhäuser) směrem k Seifertsgrünu nad Horním Slavkovem, tedy k prostoru Hubského pně.²⁴

K vybudování nejvýznamnějšího vodního díla v této oblasti však došlo až poté, co Jan Pluh z Rabštejna uzavřel dne 15. června 1523 smlouvu s opatem premonstrátského kláštera v Teplé Andreasem Urbanem o využití vody z rybníků a bažin na klášterních pozemcích ke zřízení nového vodního příkopu pro důlní účely. Jeho trasa byla vyměřena slavkovským měřičem Hansem Rossmeißlem roku 1530, výkopové práce byly zahájeny na jaře roku následujícího a příkop byl dokončen roku 1536. Díky své délce přes 24 km se stal v první polovině 16. století největším báňským vodním dílem ve střední Evropě. V prvních letech své existence se nazýval „Neuwasser“, později, po dobu více než čtyř staletí, „Flossgraben“ (neboť se používal i jako kanál pro plavení dřeva); v dnešní době se užívá názvu „Dlouhá Stoka“. Nové řády ohledně používání vod z tohoto kanálu byly uzavřeny mezi Janem Pluhem a těžaři slavkovského a krásenského revíru dne 23. května 1533 a 24. dubna 1535.²⁵

Vzhledem k neustálému rozšiřování městečka Horní Slavkov a jeho spojení s osadou Seifertsgrün však ani tento vodní zdroj nepostačoval a Jan Pluh proto nechal vložit do textu smlouvy, uzavřené mezi ním a Sebastianem a Albrechtem Šlikovými z Lokte dne 17. listopadu 1514, pasáž, jejímž prostřednictvím si zajistil právo na využívání potoka zvaného „Mebmet“ k napájení dalšího vodního příkopu pro báňské účely; příkop o délce 6 km byl otevřen po dvouletém budování téhož roku, nazýval se nejprve „Mebmetgraben“, později „Ebmetgraben“ a dnes „Puškařovská strouha“; ústil do Slavkovského potoka.²⁶

Pro vlastní důlní práce a následně zpracování rud však bylo zapotřebí zajistit nejen dostatek vody, nýbrž i dřeva. Proto česká komora přidělila po konfiskaci pluhovského majetku v roce 1547 (viz níže) každému dolu vyhrazené – tzv. „rezervované“ – lesy. Slavkovským dolům připadly lesy bečovské, kynžvartské a částečně i tepelské z majetku tamního

²¹ Viz Majer, J.: Těžba cínu, s. 15; týž: K počátkům, s. 127; Beran, P. a kol.: 1000 let hornictví cínu, s. 7, 18; týž: Královské horní město, s. 239.

²² Viz Majer, J.: Těžba cínu, s. 15.

²³ Prvním majitelem bečovského panství se stal roku 1494 Sebastian Pluh; viz Beran, P. a kol.: Královské horní město, s. 67.

²⁴ Viz Majer, J.: Těžba cínu, s. 15–16; týž: K počátkům, s. 135; Beran, P. a kol.: 1000 let hornictví cínu, s. 47.

²⁵ Vybudování tohoto vodního díla úzce souviselo se zavedením mokrého způsobu drcení cinových rud v Horním Slavkově roku 1525, jimž se mělo zabránit ztrátám kovnatých částic. Voda Dlouhé stoky se podle potřeby vypouštěla buď k důlním, úpravárenským či hutním závodům v Kránsné a Horním Slavkově anebo v Seifertsgrünu, od roku 1551 k dolům a úpravárnám u lokality Háje; viz Majer, J.: Těžba cínu, s. 27; týž: K počátkům, s. 135; týž: Báňská vodní díla 13.–16. století na Slavkovsku. In: Dějiny věd a techniky 2, 1969, č. 4, s. 222–223; Beran, P. a kol.: 1000 let hornictví cínu, s. 47, 51, 53; týž: Královské horní město, s. 67.

V roce 1601 vydal VHÚ Horní Slavkov nový řád pro užívání Dlouhé stoky, který doplňoval starší řády z let 1535 a 1550. Změny se týkaly zejména vyčlenění dvou dozorců na její údržbu, převzetí povinnosti kontroly jejího stavu slavkovským hornistrem a zákazu kácení lesních stromů po obou stranách stoky do vzdálenosti 5 láter (10 metrů) kvůli ochraně před sněhem; viz Beran, P. a kol.: 1000 let hornictví cínu, s. 48.

²⁶ Viz Majer, J.: Báňská vodní díla, s. 228–229; týž: K počátkům, s. 135; týž: Těžba cínu, s. 19; Beran, P. a kol.: Královské horní město, s. 67, 242.

premonstrátského kláštera.²⁷ Vzhledem k nehospodárnému způsobu těžby dřeva však muselo být kácení stromů upraveno instrukcí pro bečovské a loketské lesmistry, vydanou císařem Ferdinandem I. Habsburským dne 12. dubna 1563, jíž se zpřísňovaly podmínky pro odběr dřeva a zároveň vydával sazebník poplatků.²⁸ Ani tento, ani další lesní řády, vydané postupně v letech 1574,²⁹ 1583,³⁰ 1595³¹ a 1599³², však drancování lesů nezabránily.

Báňské práce ve Slavkovském lese se nicméně nesoustředily jen na těžbu cínu, ale i na dobývání stříbrné rudy, zpočátku v oblasti pohorí zvaného „Pinsinger“ („gegen der Hub“; dnes bezejmenné) a na počátku 16. století i na kótě Kohout (něm. Hahn), asi 1,5 km jihovýchodním směrem od Horního Slavkova.³³ Majitel panství v letech 1501–1537 Jan Pluh z Rabštejna³⁴ vydal dne 18. října 1507 báňský řád pro stříbrné doly na Slavkovsku, který kromě celé řady výhod pro nové osidlence z řad horníků stanovil též způsob řešení provozních problémů, např. vyřešil jistý vleklý spor o výměru a důlní práva, potvrdil výsady pro dědičné stoly při podsednutí, zpřístupnění zatopených a propadlých dolů atd.³⁵

O dva roky později pak nezákonně prováděná prospektorská činnost, související se zprovozněním nového ložiska na Hubsckém pni, přiměla Jana Pluha k vydání prvního cínového řádu, platného pro oblast hornoslavkovského revíru (26. prosince 1509).³⁶ Jeho předlohou se stal annaberský řád, vydaný téhož roku a založený na principech saského báňského práva.³⁷

Slavkovský řád přiznával právo udělovat propůjčky důlních polí a lén báňskému soudci (rychtáři) v Krásně, stanovoval povinnost majitele panství Jana Pluha vykonávat provozně-právní agendu a zřizoval úřad báňského správce (fojta) se sídlem v Horním Slavkově.³⁸

²⁷ Viz Průvodce po archivních fondech, s. 233; Beran, P. a kol: 1000 let hornictví cínu, s. 51. Podle řádu pro cínové doly v oblasti Slavkovského lesa z roku 1509 (podrobněji o něm viz pozn. 36) se dřevo z těchto lesů odebíralo bezplatně pouze na výděvu dolů a výrobu důlních strojů a provozních zařízení; pro stavební, palivové a jiné účely byl stanoven příslušný tarif.

²⁸ Viz Beran, P. a kol: 1000 let hornictví cínu, s. 51. Text řádu viz Schmidt, F. A.: c.d., III. Wien 1832, s. 15–26.

²⁹ Instrukce a lesní řád z 10. dubna 1574; tamtéž, s. 263–280.

³⁰ Otevřený patent císaře Rudolfa II. Habsburského z 20. června 1583, zakazující jakékoli poškozování loketských lesů; tamtéž, s. 381–383.

³¹ Mandát téhož panovníka z 20. září 1595, zakazující lov a rybolov v dolům rezervovaných lesích; viz Schmidt, F.A.: c.d., IV, Wien 1833, s. 200–203.

³² Viz Beran, P. a kol: 1000 let hornictví cínu, s. 52.

³³ Týž: Královské horní město, s. 239.

³⁴ Zveřejnění zmíněného báňského řádu předcházelo v roce 1501 vydání tzv. „Provozního řádu pro přívod vody do dolů“; viz Tomíček, R.: Báňské zákonodárství, s. 30.

³⁵ Tamtéž, s. 39–41; Majer, J.: Těžba cínu, s. 16–17; týž: K počátkům, s. 131; Beran, P. a kol: 1000 let hornictví cínu, s. 18; týž: Královské horní město, s. 67, 239. Součástí dvanácti článků řádu bylo rovněž povolení přidělovat stavební parcely novým osidlencům poblíž dolů, svobodného obchodu potravinami, pivem a vínem jakož i konání týdenního trhu či osvození hornoslavkovských obyvatel od placení dědičné daně.

³⁶ Viz Majer, J.: Těžba cínu, s. 17; týž: Rudné hornictví, s. 93; týž: K počátkům, s. 131–133; Tomíček, R.: Báňské zákonodárství, s. 42–49; Beran, P. a kol: 1000 let hornictví cínu, s. 18; týž: Královské horní město, s. 239. Pro oblast Slavkovska se tento řád stal prvním kodexem svého druhu, dotýkajícím se správních, právních i provozních záležitostí. Obsahoval celkem 45 článků, sestavených od 13. článku do čtyř okruhů, nadepsaných „Co mají napříště můj báňský správce a přísešní zařizovat na horách“ (článek 13–25), „Jak se má jednat u mlynů s povozníky“ (článek 26–35), „Jak se má postupovat v tavicí huti a při vycevozování a jaké jsou povinnosti taviců a vycevozovačů“ (článek 36–43) a „Jak se má napříště postupovat se dřevem na pražení a na uhlí“ (článek 44–45). Cínové řády pro Krupku byly vydány již v letech 1464 a 1487 a pro Altenberg roku 1491; viz Majer, J.: Těžba cínu, s. 17; týž: K počátkům, s. 129; Beran, P. a kol.: Královské horní město, s. 67.

³⁷ Z annaberského řádu z roku 1509 vycházely i další báňské řády, sepsané v průběhu 16. století pro různé horní lokality na území Čech a Moravy: Český Krumlov (1515), Horní Slavkov (1516), Jáchymov (1518), Zlaté Hory (1524) a Jilové (1536); podrobněji o nich srov. Jangl, Ladislav: České horní právo 4 – České báňské řády. Příbram 1979. Zároveň je však třeba zdůraznit, že se ve všech těchto případech jednalo o řády soukromé, nikoli panovnícké.

³⁸ Viz Majer, J.: Těžba cínu, s. 17–18; Beran, P. a kol: 1000 let hornictví cínu, s. 30; Tomíček, R.: Báňské zákonodárství, s. 43–45. Do kompetence tohoto báňského správce patřil zejména dozor nad dodržováním ustanovení horního řádu, povinnost třikrát týdně kontrolovat průběh důlních prací a schvalování důlních dozorců, navrhovaných těžařství, pro jednotlivé provozy. Jeho pomocníky byli jmenováni dva přísešní úředníci.

Největší část jeho obsahu však byla věnována vlastním provozně-právním předpisům, týkajícím se zejména potřeby zachovat pilíře při rubání jako ochranu proti závalům, bezpečnostních pravidel proti důlním požárům, osmihodinové pracovní doby a předpisů o úpravě cínové rudy v hutích včetně konečného značkování cínu. Stranou nezůstaly ani mzdové a sociální otázky včetně trestních postihů. Specifikem pak bylo nařízení o přísném šetření vodou v úpravárnách rud.³⁹

V roce 1509 byla rovněž zahájena ražba jednoho z nejvýznamnějších důlních děl v této oblasti, tzv. „Těžařské štolý“ (něm. Gesellschafter Stollen). Spolu s mírou „Starých štolníků“⁴⁰ a tzv. „Chebskou štolou“ se její ražba dostala kolem roku 1516 do nejbohatších cínových ložisek Hubského pně.⁴¹ K tomuto roku lze také bezpečně datovat zahájení systematické těžby na tomto pni.⁴²

Rozvoj těžby v této oblasti však měl i své stinné stránky. Hornické bouře, které v Horním Slavkově propukly roku 1519 a skončily roku 1525, se rozšířily i do jáchymovského revíru. Důvodem jejich vzniku byly nejen mzdové a sociálně-pracovní požadavky horníků (které byly později z větší části splněny), ale i provozní problémy, např. evidence vyrobeného kovu nebo úspory výrobního procesu.⁴³

Kromě dobývání cínové rudy prosperovala na Slavkovsku zejména na počátku 20. let 16. století i těžba stříbrné rudy v lokalitě Borový vrch s žilami Barborskou, Voršilskou a Velkého a Malého Kryštofa. Zakládání stříbrných dolů si vyžádalo vydání nového řádu dne 21. května 1531 s 84 ustanoveními, převzatými většinou z řádu jáchymovského.⁴⁴ Provoz v roce 1526 v Horním Slavkově založené mincovně na ražbu tolarových mincí však skončil pravděpodobně o rok později kvůli zatopení tamních stříbrných dolů.⁴⁵

Ve 30. a 40. letech 16. století docházelo k zakládání dalších dědičných štol, z nichž nejvýznamnější patřila norimberskému podnikateli Hansi Schnödovi, po němž získala i své jméno (něm. Hans Schnöden Stollen).⁴⁶ Pravděpodobně dne 30. září 1539 započala ražba nové dědičné štolý na levém břehu Slavkovského potoka, určené k odvodňování Hubského pně a oblasti Krásna, která byla pojmenována po majiteli bečovského panství v letech 1537–1547 Kašparu Pluhovi, synovci Jana Pluha z Rabštejna (něm. Kaspar Pflugen Erbstollen).⁴⁷ V roce

³⁹ Viz Majer, J.: Těžba cínu, s. 18; týž: K počátkům, s. 132–133; Tomíček, R.: Báňské zákonodárství, s. 46.

⁴⁰ Tato štolá se původně nazývala „Stará“ a byla založena někdy v letech 1495–1501. Přejmenována byla až ve 30. letech 16. století; viz Beran, P. a kol.: 1000 let hornictví cínu, s. 35.

⁴¹ Tamtéž, s. 18–19, 35; týž: Královské horní město, s. 240–241; Majer, J.: Těžba cínu, s. 19–22. Co se týče rozložení jednotlivých dolových polí v této oblasti, uprostřed Hubského pně se nacházela „Míra starých štolníků“, označovaná i ve všech pozdějších důlních mapách vždy číslem jedna. Dalšími vlastníky důlních měr, jichž bylo k roku 1581 celkem čtyřicet základních, byli např. Mulz, Richter, Pfeffer, Hessler, Kugler, Ebner nebo Burkhauser.

⁴² Viz Beran, P. a kol.: Královské horní město, s. 240.

⁴³ Tamtéž, s. 67. Zmíněné provozní problémy byly řešeny postupným vydáním celé řady dodatků k původnímu slavkovskému hornímu řádu, a to v roce 1517 (evidence a kontrola při přepalování cínu), 1519 (úprava mezd, podpora při pracovním úrazu, zlepšení zásobování), 1525 (pravomoc báňského rychtáře v Krásné a báňského správce v Horním Slavkově, způsob udělování souhlasu k provádění prací na cínových dolech), 1530 (vztahy mezi štolníky na dědičných štolách a těžařstvy), 1531 (vztahy mezi hormistrem a městskou radou v Horním Slavkově) a 1536 (totéž); viz Majer, J.: Těžba cínu, s. 22–23; týž: K počátkům, s. 133–135.

⁴⁴ Týž: Těžba cínu, s. 23–26; týž: K počátkům, s. 134; Beran, P. a kol.: Královské horní město, s. 241.

⁴⁵ Majer, J.: Těžba cínu, s. 23–24; týž: Rudné hornictví, s. 74; týž: K počátkům, s. 130–131; Beran, P. a kol.: 1000 let hornictví cínu, s. 20; týž: Královské horní město, s. 67, 241. Jiří Majer se v této souvislosti odvolává na kroniku Caspara Bruschia s názvem „Gründliche Beschreibung des Fichtelberges“, Nürnberg 1683; viz Majer, J.: Těžba cínu, s. 14. Jako důkaz pro existenci mincovny uvádí skutečnost, že se na šlikovských tolařech, ražených v roce 1526, nacházelo celkem pět mincmistrovských značek, a protože je nemožné, aby se během jediného roku vystřídalo v jáchymovské mincovně tolik mincmistrů, byly tolaře se dvěma značkami raženy s největší pravděpodobností právě v Horním Slavkově.

⁴⁶ Na této štolě byl provoz zahájen roku 1536; viz Beran, P. a kol.: 1000 let hornictví cínu, s. 20, 87; týž: Královské horní město, s. 242.

⁴⁷ Viz Majer, J.: Těžba cínu, s. 28–29; týž: K počátkům, s. 135–136; Beran, P. a kol.: 1000 let hornictví cínu, s. 20–21, 36, 87; týž: Královské horní město, s. 242; Tomíček, R.: Báňské zákonodárství, s. 30. Pro těžaře Pluhovy štolý bylo

1548 pak byl při ražbě hlavní čelby štolý Starých štolníků za Hubským pněm objeven peň nový, nazvaný původně „Nový Hub“, později přejmenovaný na „Schnödův peň“, protože ložisko na Starém Hubu bylo tehdy již vytěženo.

V roce 1535 byl rovněž obnoven provoz na dědičné štole sv. Jiří, původně nazvané „Hluboká cínová štole“.⁴⁹ Nejvyšších výnosů v tomto období však dosahovala Těžařská štole.⁵⁰

Do zdárně se rozvíjející těžby ve slavkovsko-krásenském revíru nepříznivě zasáhla v letech 1546–1547 tzv. „šmalkaldská válka“ mezi císařem Karlem V. Habsburským (1519–1556) a říšskými knížaty protestantského vyznání, sdruženými do Šmalkaldského spolku. Protože v čele stavovské zemské hotovosti stál právě Kašpar Pluh, prosazující její zapojení do bojů na straně zmíněného spolku, bylo jeho bečovské panství spolu s horními městy Horním Slavkovem a Krásnem dne 1. srpna 1547 zkonfiskováno a připojeno ke královskému majetku pod správou české komory.⁵¹ Podle slavkovského rodáka a kronikáře Kašpara Brusche (Bruschius)⁵² byly za této války rovněž zničeny písemné prameny, týkající se průběhu báňských prací ve slavkovsko-krásenském revíru v letech 1355–1546.⁵³ Vysoce kvalitní slavkovský a krásenský cín nicméně ovládal během první poloviny 16. století téměř všechny hlavní evropské trhy, zejména v Antverpách, Lipsku, Norimberku, Augsburgu a Linci; na domácím trhu pak sloužil hlavně k výrobě jídelního náčiní a zvonů.⁵⁴

V roce 1548 byl zřízen centrální královský výkup českého cínu, jehož výkupcem se stal panovník, resp. česká komora, a příjemcem bývalý faktor augsburského bankéřského ro-

dne 29. května 1539 vydáno privilegium, zaručující jim celou řadu hospodářských výhod, neboť se do budoucna předpokládalo, že se stane hlavním dílem celého slavkovského revíru. Její provoz financovalo již zmíněné norimberské těžařstvo v čele s Hansem Schnödem. Ražba směřovala nejprve ke stříbrnorodným žilám sv. Kryštof, sv. Barbora, sv. Jiří, sv. Vorskla a Malý Kryštof, poté se odklonila k žile Tříkrálové (později přejmenované na Josefskou) a dne 22. srpna 1587 dostihla Hubský peň; o pět let později k ní byla připojena Schnödova štole. V roce 1622 byla u jejího ústí zasazena pamětní deska; viz Beran, P. a kol: Královské horní město, s. 67.

⁴⁸ Viz Majer, J.: Těžba cínu, s. 35; Beran, P. a kol: 1000 let hornictví cínu, s. 23, 36; týž: Královské horní město, s. 247.

⁴⁹ Hluboká cínová štole (později přejmenovaná na Jiřskou), jejíž ražba započala pravděpodobně na konci 15. či počátku 16. století napříč Hubským pněm, byla otevřena kolem roku 1528 jako zdejší hlavní odvodňovací dílo; roku 1587 byla podsednuta štolou Kašpara Pluha. Báňský řád Jana Pluha z Rabštejna z 18. října 1507 (viz pozn. 35) o ní hovoří v souvislosti s udělením propůjčkového práva tamním starým těžařům na žily, které podfárali; viz Tomiček, R.: Báňské zákonodárství, s. 41; Majer, J.: K počátkům, s. 131; Beran, P. a kol: 1000 let hornictví cínu, s. 18, 35–36.

⁵⁰ Viz Majer, J.: Těžba cínu, s. 29; Beran, P. a kol: 1000 let hornictví cínu, s. 35–36. Tato štole byla ražena směrem ke stříbrnorodným žilám, nacházejícím se mezi městem Horní Slavkov a Hubským pněm. V letech 1545–1546 se z ní vyplácelo na každý ze 128 důlních podílů čtvrtletně od 12 do 15 zl., zatímco z kukušů na Pluhově a Schnödově štole jen 3–4 zl. V pozdější době byla přejmenována na „Starou těžařskou štolu“.

⁵¹ Viz Majer, J.: Těžba cínu, s. 29–30; týž: Rudné hornictví, s. 77–80; týž: K počátkům, s. 136; Beran, P. a kol: 1000 let hornictví cínu, s. 21; týž: Královské horní město, s. 70–71. Kašpar Pluh musel odejít do vyhnanství, žil v Magdeburgu a Míšni a teprve na sklonku života se vrátil do Čech, kde žil v Sokolově u své dcery, vdovy po Volfu Slikovi, a kde také dne 9. května 1585 zemřel. Díky povolení císaře Rudolfa II. Habsburského mohl být pochován v rodinné hrobce v kostele v Bečově nad Teplou; týž: Královské horní město, s. 245–246. O historických souvislostech vypuknutí povstání českých stavů proti Ferdinandu I. Habsburskému a jeho následcích pro jednotlivé aktéry pojednává podrobněji např. studie Karla Tiefertunka s názvem „Odpor stavů českých proti Ferdinandovi I. 1547“, vydaná v Praze roku 1872.

⁵² Podrobněji o něm srov. Horawitz, Adalbert: Caspar Bruschius (Ein Beitrag zur Geschichte des Humanismus und der Reformation). Prag 1874.

⁵³ Viz Beran, P. a kol: Královské horní město, s. 238.

⁵⁴ Viz Majer, J.: Těžba cínu, s. 31; týž: K počátkům, s. 137; Beran, P. a kol: 1000 let hornictví cínu, s. 21; Wolf, Peter: Nürnberg-Amberg-Schlaggenwald-Prag (Nürnberger Kapital und der Zimmerbergbau in Böhmen). In: Ztracená blízkost: Praha-Norimberk v proměnách staletí, Praha 2010, s. 217. Georgius Agricola ve své knize „De veteribus et novis metallis“ z roku 1546 uvádí, že nejvíce cínu na evropských trzích pocházelo v té době právě z Horního Slavkova; viz Beran, P. a kol: 1000 let hornictví cínu, s. 55–56.

du Fuggerů Conrad Mayer.⁵⁵ V říjnu následujícího roku byly uzavřeny dvacetileté smlouvy s těžaři v Horním Slavkově, Krásnu, Hřebečné, Horní Blatné, Božím Daru, Krupce a na ostatních lesních cínových dolech (počínaje 1. lednem 1550). Podle nich se měl cín svážet do výkupu v Horním Slavkově, Jáchymově a Krupce, kde se proplácel těžařům a následně ukládal v královských skladech.⁵⁶ Čtyřletá smlouva, uzavřená s Conradem Mayerem dne 6. prosince 1549 a vyhlášená královským mandátem dne 20. září roku následujícího, která zakazovala dovoz saského cínu do českých zemí,⁵⁷ však nebyla kvůli nevyřešenému problému s důlními investicemi po uplynutí této lhůty prodloužena a počínaje rokem 1554 tak došlo k obnovení volného prodeje cínu.⁵⁸

Ke dni 1. září 1547 se horní města Horní Slavkov a Krásno stala svobodnými královskými horními městy a císař Ferdinand I. Habsburský jim konfirmoval i všechna předchozí privilegia.⁵⁹ Obě města byla podřízena VHÚ Horní Slavkov, založenému dne 1. srpna téhož roku, jak je ostatně uvedeno na samém počátku tohoto příspěvku. Česká komora jako nejvyšší fiskální úřad českého státu předložila panovníkovi dne 30. září 1547 k potvrzení rovněž všechny hospodářské výsady, udělené těžařům nejen na Pluhově, ale i ostatních dědičných štolách.⁶⁰

Dne 1. ledna následujícího roku byl vydán nový cínový horní řád s platností pro Horní Slavkov, Krásno, Čistou a další lokality ve Slavkovském lese.⁶¹ Řád na jedné straně zajišťo-

⁵⁵ Podrobněji o této otázce pojednává Jiří Majer ve své knize s názvem „Lesní cínové doly na českosaském pomezí v 16. a na počátku 17. století“, Praha 1965. Obchodování se týkalo cínu ze všech českých cínových revírů. Z dalších zahraničních podnikatelů se na těžbě ve slavkovsko-krásenském revíru podílely např. obchodní domy Nützlů a Welsertů nebo rodiny Furerů, Hallerů, Harsdorfů, Pfinzingerů a Scheuerlů, z domácích např. zakladatel města Jáchymova Jeroným Šlik; viz Královské horní město, s. 243.

⁵⁶ Smlouva o výkupu cínu mezi panovníkem a těžaři v Horním Slavkově a Krásnu byla uzavřena dne 22. října 1549 (viz Schmidt, F.A.: c.d., II. Wien 1832, s. 310–312); mezi panovníkem a těžaři v Hřebečné, Čisté, Perninku, Hroznětíně, Horní Blatné, Božím Daru, Kaffu (Plešivec, nyní zaniklá osada; pozn. aut.), Mückenbergu (Komáří Hůrka) a jiných přilehlých lokalitách téhož dne (tamtéž, s. 312–315) a mezi panovníkem a těžaři v Krupce dne 23. října téhož roku (tamtéž, s. 315–317). Za každý centněř cínu slavkovské váhy (asi 50 kg) dostávali těžaři za tzv. „měkký“ cín (bez nežádoucích příměsí) 18–18,5 zl. a za tzv. „tvrdý“ cín (s příměsí) 17 zl. Díky královským dotacím však byla výkupní cena navýšena na 23 zl. za měkký a 22 zl. za tvrdý cín; viz Majer, J.: Těžba cínu, s. 36; týž: Rudné hornictví, s. 78; Beran, P. a kol: 1000 let hornictví cínu, s. 21–23; týž: Královské horní město, s. 247.

⁵⁷ „Mandat wordurch verpotten außlendisch Zinn nacher Behaimb und demselbigen eingeleibten Landen zue verfürren“; viz Schmidt, F.A.: c.d., II, s. 339–341. Kvůli nedodržování byl zákaz opakován v letech 1551 („Mandat strenge auf den Verboth der Einfuhr des fremden Zinns zu wachen“ z 6. března; tamtéž, s. 342) a 1554 („Mandat des Zinneinfuhrverbothes im K. Böhmen und in den, demselben einverleibten Ländern“ z 16. března; tamtéž, s. 354–357); viz Majer, J.: Těžba cínu, s. 36.

⁵⁸ Tamtéž, s. 37–38. V letech 1550–1553 bylo z revíru Horní Slavkov-Krásno vykoupeno celkem 37 700 centněřů 75 ½ libry cínu. Dluhy za dodávky cínu, převyšující částku 36 000 zl., měl slavkovští těžaři uhradit Mayerovi do června roku 1555.

⁵⁹ Viz Beran, P. a kol: 1000 let hornictví cínu, s. 21; týž: Královské horní město, s. 71, 247; Majer, J.: K počátkům, s. 136. Oběma městům bylo rovněž přiznáno právo pečetit červeným voskem; viz Tomiček, R.: Báňské zákonodárství, s. 71. O povýšení Čisté na město srov. pozn. 10; viz Majer, J.: Rudné hornictví, s. 93; týž: Těžba cínu, s. 33; Beran, P. a kol: 1000 let hornictví cínu, s. 21; týž: Královské horní město, s. 247.

⁶⁰ Tímto krokem se podařilo zachránit i jméno Pluhovy štolý, přestože všechny pluhovské důlní podíly přešly po konfiskaci na krále; viz Majer, J.: Těžba cínu, s. 33; týž: K počátkům, s. 136.

⁶¹ „Römischer auch zu Hungern und Behem etc. Kü. Mai, Geordnete, und gebeßerte, Zinbergwercks Ordnung, der Bergstedt Schlackenwalden, Schönfelden, Lautterpach, Sampt derselben zugehörenden gepirgen“; viz Schmidt, F.A.: c. d., II, s. 222–257. Český překlad řádu vyšel v Praze roku 1930 pod názvem „Upravený a zlepšený horní řád cínových dolů pro města Horní Slavkov, Schönfeld a Litrbach s horami jim příslušnými“. (dále Upravený a zlepšený horní řád). Seřazená z 32 článků a v závěru byl doplněn o přísahy výběřčího horního dešátku, hornístra, horního soudece, horních přísežných, důlních a mlynských mistrů, směnnístrů, dílovedoucích, tavičů, náplavnického mistra a rozdělovače vody; viz Tomiček, R.: Báňské zákonodárství, s. 74–87; Beran, P. a kol: 1000 let hornictví cínu, s. 21; Majer, J.: K počátkům, s. 137.

K témuž dni byl vydán i cínový horní řád pro doly v Hřebečné, Perninku, Hroznětíně, Horní Blatné, Božím Daru a tzv. „lesní cínové doly“ v lokalitě Kaff (Plešivec) a Mückenberg (Komáří Hůrka) pod názvem „Römischer auch zu Hungern und Behem etc. Kü. Mai, Zinbergwercks Ordnung auff die Bergwerck, Hengst-Pernin-

val řádný chod důlních prací a bezpečnost v dolech, nabízel množství výhod báňským podnikatelům na úkor zaměstnanců dolů (zejména díky pevně stanoveným mzdovým sazbám horníků)⁶² a tavičů⁶³, na druhé straně však také povoloval řadu starších sociálních opatření (např. náhradu ušlé mzdy a „ošetřovného“ v případě úrazů)⁶⁴ a rovněž nařizoval přísné tresty za krádeže na dolech.⁶⁵ Jeho hlavní zásady zůstaly v platnosti prakticky až do vydání Všeobecného horního zákona v roce 1854.⁶⁶

Stále se snižující výnosy těžby ve slavkovsko-krásenském revíru během 50. a na počátku 60. let 16. století si v roce 1563 vynutily svolání zvláštní komise české komory, která měla rozhodnout o dalším pokračování důlních prací v této oblasti. Komise navrhla zvýšení investic důlních podnikatelů zejména formou daňových úlev a dotací, což příslušné královské úřady schválily.⁶⁷

Zmíněná opatření však nepřinesla kýžené výsledky a proto královské úřady nabídly Sasku vytvoření společného česko-saského monopolu na výkup všeho českého cínu, což saský kurfiřt August v roce 1569 striktně odmítl zejména kvůli možným spekulacím s cenou cínu a omezení cínařských řemesel.⁶⁸ Na počátku následujícího roku se proti centralizaci obchodu cínem vyslovili prostřednictvím memoranda, zasláno císaři Maxmilián II. Habsburskému (1564–1576), i všichni těžaři ze slavkovsko-krásenského revíru. V příštích letech se tedy uskutečnily jen dílčí výkupy slavkovského cínu prostřednictvím časově omezených smluv.⁶⁹

Za této situace byla do Horního Slavkova vyslána ještě jednou dne 13. dubna 1572 komise české komory a po vyslechnutí různých návrhů dospěla k závěru, že doly v Horním Slavkově a Krásnu jsou v naprostém úpadku. Reformaci tamních dolů vyhlásil císař Maxmilián II. dne 28. srpna téhož roku a týkala se především dodržování závazků ohledně dodávek cínu ze strany těžařů nákladníkům, pravidelného vyplácení mezd horníkům v kvalitní minci, zabránění spekulacím s cenami loje do hornických kahanů, železa a dalších důlních potřeb. Rovněž byly stanoveny pravidelné dotace na horní díla a město Horní Slavkov bylo osvobozeno od placení cla z potravin a potřeb, nezbytných pro důlní činnost.⁷⁰

Během 70. let 16. století vlivem evropských válečných událostí z předcházející dekády (boje Španělska proti povstání v Nizozemí, náboženská válka ve Francii) a kvůli uložení nové spotřební daně ze všech výrobků – tzv. „třicátého denáru“ – v roce 1572 poklesla ce-

ger, Lichtenstadt, Platten, Gotsgab, Kaff, Mückenbergek, und Andin derselbigen orten und enden“, který byl dne 1. července 1551 doplněn ještě o správní instrukci; viz Schmidt, F.A.: c.d., II, s. 258–296; Majer, J.: Těžba cínu, s. 33–34; týž: Rudné hornictví, s. 93; týž: K počátkům, s. 137.

Tato patnáctibodová instrukce se týkala tzv. „sjižděčů“ lesních cínových dolů, tedy důlních úředníků, kteří objížděli doly a přezkoumávali jejich bezpečnost; viz Schmidt, F.A.: c.d., II, s. 343–350.

Všechny horní řády z roku 1548 se rovněž staly předlohou pro vytváření zásad nových saských horních úřadů v 50. a 60. letech 16. století (např. Eibenstock, Schwarzenberg, Annaberg, Buchholz, Altenberg); viz Majer, J.: Těžba cínu, s. 34.

⁶² IX. článek řádu; viz Upravený a zlepšený horní řád, s. 11; Majer, J.: Těžba cínu, s. 34.

⁶³ XIII. článek řádu; viz Upravený a zlepšený horní řád, s. 15–16.

⁶⁴ XXI. článek řádu; tamtéž, s. 19; Majer, J.: Těžba cínu, s. 34.

⁶⁵ XXIV. článek řádu; viz Upravený a zlepšený horní řád, s. 16–20.

⁶⁶ Viz Beran, P. a kol: 1000 let hornictví cínu, s. 30. Podrobněji o Všeobecném horním zákonu viz. pozn. 108.

⁶⁷ Viz Majer, J.: Těžba cínu, s. 39–40.

⁶⁸ Císař Maxmilián II. Habsburský zaslal kurfiřtu Augustu Saskému v této souvislosti list z 22. srpna 1569; tamtéž, s. 41; Beran, P. a kol: 1000 let hornictví cínu, s. 23; týž: Královské horní město, s. 248–249.

⁶⁹ Jednalo se např. o výkup norimberským měšťanem Georgem Stürmerem v letech 1569–1571; viz Majer, J.: Těžba cínu, s. 42.

⁷⁰ Viz Schmidt, F.A.: c.d., III, s. 173–183; Majer, J.: Těžba cínu, s. 43–44; Beran, P. a kol: 1000 let hornictví cínu, s. 23–24; týž: Královské horní město, s. 249. Dotace činily na hlavní stolu Kašpara Pluha 1 zl. na každé látko; na odstranění následků závalu na Hubském pni, k němuž došlo roku 1568, 100 zl. a na zřízení čerpadla k odvodnění Schnödovy stoly 200 zl.

na cínu na západoevropských trzích na 16 zl. za cent.⁷¹ Za těchto okolností zrušila česká komora v roce 1580 VHÚ Horní Slavkov a spojila jej s VHÚ Jáchymov.⁷²

Rozebírá ekonomické situace slavkovsko-krásenského revíru, vypracovaný na počátku následujícího roku, dospěl k šokujícímu zjištění: i přes zaměstnaní 1735 osob v důlních provozech se nejméně z nich zabývalo právě pracemi, bezprostředně souvisejícími s důlní činností, např. udržováním vodních příkopů či kácením a svážením dřeva do dolů a hutí!⁷³

Za těchto okolností proto nechal císař Rudolf II. Habsburský (1576–1612) svolat dne 16. října 1583 do Horního Slavkova shromáždění těžářů, jež se usneslo na vydání nové panovnické reformační směrnice dne 1. ledna 1584. Zaměřila se zejména na pokyny ohledně nakládání s krušnohorským cínovcem, povinnost šichtmistrů a důlních dozorců skládat přísahu, vizitaci dolů a osvobození všech svobodných horních měst v království Českém od placení cla a mýta ze železa, dřeva, uhlí, obilí a celé řady potravin.⁷⁴ Podmínek a způsobu provádění důlních vizitací se týkala také panovnická instrukce z 8. února 1586, která vznikla jako společné dílo panovníka a českých stavů („Königliche und böhmisch-ständische Instruction und Ordnung zur Untersuchung aller Bergwerke in dem Königreiche Böhmen“).⁷⁵

Následně proběhla jedna z nejdůležitějších vizitací dolů v oblasti Slavkovského lesa za účasti komise, složené mj. z nejvyššího mincmistra a hormistra království Českého Lazara Erckera či vrchního horního hejtmana v Horním Slavkově Ulricha Dreilinga. Vizitační zpráva sice kladně hodnotila hloubku dolových měř na Hubském pni (82–85 láter, tj. asi 165 m), zároveň však upozornila také na některá vytěžená ložiska. Veškeré naděje se proto upíraly k Pluhově štole, která byla roku 1587 proražena až na Hubský peň a zároveň propojena s Jiřskou a Schnödovou štolou kvůli odvádění důlních vod tzv. „Starou vodní jámou“. Její nedostačná kapacita si v roce 1590 vynutila vybudování tzv. „Nové vodní jámy“, na níž však došlo v říjnu 1603 k závalu a průnik vod poškodil Jiřskou a Pluhovou štolu. S platností od 1. ledna 1588 pak bylo Pluhově štole přiznáno právo hlavní dědičné štole, což v praxi znamenalo, že směla vybírat devátý díl výtěžku ze všech podsednutých důlních děl; toto právo dříve náleželo Jiřské a Schnödové štole.⁷⁶

Nedostatek finančních prostředků těžářů, zaviněný růstem cen a devalvací měny, vedl spolu s ojedinělým nálezem nových ložisek v 90. letech 16. století k částečnému zastavení těžby v oblasti Hubského pně.⁷⁷ Císař Rudolf II. Habsburský se sice pokusil zlepšit situa-

⁷¹ I přes tuto nepříznivou situaci však oba hlavní revíry Slavkovského lesa dokázaly v průběhu 70. a 80. let 16. století vytěžit ročně úctyhodných 4500 centněřů (225 tun) cínu. Cena jednoho centněře hornoslavkovského cínu se ve 2. polovině 70. let nejprve zvýšila na 23 zl., aby v roce 1579 opět poklesla na 20 zl.; viz Beran, P. a kol: 1000 let hornictví cínu, s. 41; Majer, J.: Těžba cínu, s. 45–46.

⁷² Viz Beran, P. a kol: 1000 let hornictví cínu, s. 24; týž: Královské horní město, s. 249. I přes formální spojení si oba vrchní horní úřady zachovaly i nadále okruhy své bývalé působnosti a proto i v následujícím období lze hovořit o VHÚ Horní Slavkov a VHÚ Jáchymov; viz Majer, J.: Těžba cínu, s. 46.

⁷³ Tamtéž, s. 46–47. Zpráva o stavu revíru mimo jiné konstatovala, že na Hubském pni je 15 těžních jam na 36 dolových mírách mimo provoz, na Schnödově pni se nepracuje na 12 z 20 děl, na Vysokém Kameni funguje pouze jedna šachta a na ložisku Klinge pracují na každém ze čtyř zachovaných děl (z celkového počtu osmi) maximálně 2 dělníci; viz Beran, P. a kol: 1000 let hornictví cínu, s. 24; týž: Královské horní město, s. 250.

⁷⁴ „Reformation der Röm. Kay. Mt. Uber das Schlackenwaldisch und Schönfeldisch Zin Pergwerck“; viz Schmidt, F.A.: c.d., III, s. 383–396; Majer, J.: Těžba cínu, s. 48–49.

⁷⁵ Viz Schmidt, F.A.: c.d., IV, s. 1–36. Instrukce byla rozdělena do 22 článků, pojednávajících o návrzích na povznesení hornictví (např. prostřednictvím zahraničních těžářů), daňovém zatížení těžářů, instrukcích a platech horních úředníků, zajištění zdrojů dřeva pro doly a puchyrny, obstarávání proviantu, horních řádek, vážení rud, vyplácení mezd, pravomocích horních komisařů, vyřizování záležitostí horníků, dodávkách dřeva z pohorí v Kladsku, trutnovských rezervovaných lesích atd.

⁷⁶ Viz Majer, J.: Těžba cínu, s. 49–50; Beran, P. a kol: 1000 let hornictví cínu, s. 24–25; týž: Královské horní město, s. 73, 250.

⁷⁷ Viz Majer, J.: Těžba cínu, s. 50–51. Nová ložiska byla otevřena např. v oblasti krásenského žilného pásma nebo u Milešova.

ci dolů ve Slavkovském lese vydáním nové reformace pro Horní Slavkov dne 20. července 1591,⁷⁸ avšak v říjnu roku 1603 došlo na Nové vodní jámě k závalu, prvnímú ze série dalších na celém Hubském pni, které vyvrcholily v létě roku 1620 velkým závalem do starých šifin. Díky proražení pomocné chodby a napojení na Novou vodní štolu však nemusely být ani tehdy práce na všech tamních důlních dílech zcela zastaveny.⁷⁹

Během Třicetileté války (1618–1648) byl sice českým králem Ferdinandem II. Štýrským (1617–1637) vydán např. patnáctibodový pracovní a úkolový řád (něm. Arbeits- und Gedingordnung) pro Horní Slavkov a Krásno z roku 1622⁸⁰ nebo o tři roky později obsáhla instrukce pro horního hejtmána v Horním Slavkově,⁸¹ ale protože kvůli státnímu bankrotu, vyhlášenému dne 28. prosince 1626, klesla cena české mince na jednu desetinu, těžba cínové rudy stagnovala.⁸²

O povznesení cínového hornictví ve Slavkovském lese se pokusila na příkaz krále Ferdinanda III. Habsburského (1637–1657) česká komora, když v roce 1643 zrušila povinnost horních měst Horní Slavkov a Krásno odvádět kontribuci a válečné dávky a osvobodila je od povinnosti ubytovávat vojsko. V roce 1698 byly zmíněným městům a Čisté odpuštěny dluhy vůči státu, týkající se desátku z těžby a o pět let později byla tato města osvobozena od placení daní na dobu 10 let pod podmínkou, že vybrané částky budou použity na podporu kutací činnosti.⁸³

V roce 1662 se rovněž uskutečnila vizitace důlních děl na Hubském pni, která pro odvodnění zatopených částí navrhla otevřít novou vodní jámu, s jejímž hloubením se započalo o sedm let později.⁸⁴

Všechny výše uvedené kroky přinesly v průběhu následujících let své ovoce, neboť roku 1701 byla na Hubském pni v provozu díla na 36 dolových mírách, kde bylo zaměstnáno 80 horníků a 15 důlních dozorců, a to i přesto, že o šest let dříve na něm došlo k zatopení díla pod úrovní nejhlubšího horizontu, zvaného Sohlstrich.⁸⁵ Pokračovala i ražba Rudolfovy štolý směrem k pohorí Pinsinger (později přejmenovaná na „Štolu císaře Rudolfa“) a Nové vodní jámy pod zmíněný Solstrich.⁸⁶ I přes toto krátkodobé oživení báňské činnosti se však již nepodařilo vzkřísit zlatý věk českého cínu, za který lze bezesporu označit první polovinu 16. století.

V roce 1713 byly vydány instrukce pro slavkovského naddůlního, který měl být ustanoven kontrolním technikem, a pro šichtmistra Johanna Mehra ve funkci účetního. Z jejich obsahu vyplývalo, že byly shledány hrubé nedostatky v hospodaření a evidenci materiálu, mezd a práce, předražení provozu, rozkrádání, zaměstnávání nadbytečného počtu pracovníků atd.⁸⁷

⁷⁸ Viz Schmidt, F.A.: c.d., IV, s. 117–127. Reformace obsahovala devět bodů, týkajících se zejména vytvoření centrálního skladiště stříbrné rudy pro celý revír pod správou VHÚ Horní Slavkov a podmínek jeho provozu jakož i zkoušek a výkupu této rudy.

⁷⁹ Viz Majer, J.: Těžba cínu, s. 51–52; Beran, P. a kol: 1000 let hornictví cínu, s. 25; týž: Královské horní město, s. 251.

⁸⁰ Viz Schmidt, F.A.: c.d., IV, s. 343–352. Tento řád byl po obsahové stránce zaměřen především na povinnosti důlního dozorce. Vrchnímu důlnímu dozorcí cínových dolů v Horním Slavkově a Krásnu Danielu Götzloví pak byla určena instrukce císaře Leopolda I. (1657–1705) z 6. července 1660; tamtéž, s. 499–503.

⁸¹ Tamtéž, s. 380–393.

⁸² V roce 1625 pracovalo na Hubském pni jen 55 horníků a 9 dozorců a na Schnödnově pni se práce zastavily úplně; viz Beran, P. a kol: Královské horní město, s. 251; týž: 1000 let hornictví cínu, s. 25.

⁸³ Týž: Královské horní město, s. 251, 255. Horní města osvobodil stát od placení kontribuce ještě v letech 1701, 1703, 1725 a 1733 a roku 1702 i od povinnosti ubytovávat vojsko; týž: 1000 let hornictví cínu, s. 65.

⁸⁴ Tamtéž.

⁸⁵ Tamtéž; týž: Královské horní město, s. 254.

⁸⁶ Viz Beran, P. a kol: 1000 let hornictví cínu, s. 65; týž: Královské horní město, s. 255. Obzor byl nazván německy „I. Erbtiefste“.

⁸⁷ Viz Beran, P. a kol: Královské horní město, s. 255.

Ve snaze zabránit poklesu těžby na Hubském pni nařídil dne 16. ledna 1722 Úřad nejvyššího mincmistra a hormistra království Českého správci VHÚ Horní Slavkov podniknout potřebné kroky k zavedení všeobecného výkupu cínu prostřednictvím prodejních skladů. Vedení hlavního hornoslavkovského skladu bylo svěřeno hormistru Janu Mayerovi a jeho synu Janu Adamovi; vedlejší sklady měly být zřízeny ve velkých městech, např. Praha a Vídň. Z výtěžku prodeje se hradily zejména platy těžařů, zbytek pokrýval mzdy zaměstnanců skladu a provozní náklady.⁸⁸

Po závalu na tzv. „Fuchspinge“⁸⁹ v roce 1728 byla sice jen krátkodobě zastavena těžba na celém Hubském pni, nicméně výše nákladů na opravu šachet a ražbu nových obchůzek a v neposlední řadě i špatná organizace provozu na dolech ukázala na nerentabilitost těžby v této oblasti. V roce 1750 proto státní správa nařídila vytvořit pro doly na zmíněném pni spojené těžařstvo s názvem „Union“. Vzhledem k jeho omezeným finančním prostředkům však musela o pět let později povolána vizitační komise navrhnout celou řadu nových opatření pro povznesení těžby, mimo jiné sjednocení pater na Hubském pni, užívání příčného způsobu dobývání místo sestupkového či zavedení úkolové mzdy pro rubače.⁹⁰

V roce 1756 byly zrušeny horní úřady v Krásně a Čisté a jejich působnost převzal HÚ Horní Slavkov. O rok později bylo pro neschopnost provést příslušné změny zrušeno těžařstvo Union a namísto něj ihned ustanoveno nové s jednotným báňským majetkem (důlní míry, důlní díla, pomocné provozy, zařízení) jediné provozní jednotky s názvem „Hubský hlavní závod“ (něm. Huber Hauptwerk); spravovalo zejména jižní část pně u šachet Kophan (později Císařská) a Pinkové. V roce 1761 však bylo nuceno kvůli dluhům a nízkým výnosům těžby zastavit činnost.⁹¹

Kvůli konkurenci nekvalitního saského cínu se stát sám začal roku 1763 podílet na prohloubení jámy Kophan a o tři roky později převzal správu všech dolů. Téhož roku vydal rovněž zákaz dovozu cínu, aby tak podpořil domácí těžbu. V roce 1770 následovala další opatření, např. kontrola dodržování kvality nebo vytváření nových odbytišť cínu v Polsku a Uhrách, avšak bez výraznějšího úspěchu, protože cín z Hubského pně byl příliš drahý.⁹²

V roce 1772, jak již bylo řečeno v samotném úvodu příspěvku, byl zrušen VHÚ Horní Slavkov a jeho agendu převzal VHÚ Jáchymov pod vedením horního rady Josefa Wächela.⁹³

O dva roky později byla dokončena modernizace Hubského hlavního závodu, spočívající zejména v zavedení úspornějšího uherského sázení ohně, změnách ve vodorovné dopravě, vyrovnání odboček Pluhovy štolý do úrovně hlavní chodby, zavedení těžního zařízení s vratným kolem na Pinkové šachtě, vyplácení úkolových mezd, zřízení uherských stoup, vybudování plamencových pecí k pražení rud či zavedení střelné práce.⁹⁴

Finanční problémy, plynoucí především z vážnoucího odbytu cínu, vedly však přesto v roce 1775 k úplnému zastavení těžby na Hubském pni. O rok později sice 30 místních

⁸⁸ Viz Beran, P. a kol: 1000 let hornictví cínu, s. 65.

⁸⁹ Na počátku 16. století se o tomto díle psalo jako o propadlém; viz Týž: Královské horní město, s. 240.

⁹⁰ Viz Beran, P. a kol: 1000 let hornictví cínu, s. 76.

⁹¹ Tamtéž, s. 67; týž: Královské horní město, s. 257.

⁹² V Instrukci, vydané v této souvislosti dne 21. července 1770 prostřednictvím dekretu dvorské komory v mincovních a montánních záležitostech („in monetariis et montanisticis“) a adresované Úřadu nejvyššího mincmistra a hormistra království Českého, se uvádí: „Pokud by erárnímu dolu Hubský hlavní závod musel být dán cupus, je to snesitelnější do doby, než omezením početného a tedy nadměrného personálu a zavedením lepší a úspornější manipulace se výrobní cena sama od sebe sníží, než ponecháním vysoké ceny výkupu znamenit odbyt a tak způsobit tím dříve úplný úpadek Slavkova“; tamtéž. Text Instrukce viz Schmidt, F.A.: c.d., VII, Wien 1833, s. 338–348.

⁹³ Viz Beran, P. a kol: 1000 let hornictví cínu, s. 67; týž: Královské horní město, s. 259.

⁹⁴ Týž: 1000 let hornictví cínu, s. 67–68.

horníků koupilo Hubský hlavní závod, ale vzhledem ke ztrátě 4000 zlatých byli nuceni roku 1778 závod opustit.⁹⁵

Kutací činnost se poté přesunula na Schnödův peň, kde byl roku 1778 uveden do provozu „Důl šachty na pni“ (něm. Stocksachtzeche), na přelomu 18. a 19. století důl Štěpán (něm. Stefani) a roku 1815 důl Trojedinost (něm. Dreieinigkei). Kvůli všeobecnému poklesu zájmu o cín ve 2. polovině 19. století však provoz na těchto dolech postupně zanikal.⁹⁶

Na krásenském žilném pásmu došlo k povznesení těžby poté, co byla roku 1764 proražena Pluhova štola do tamního dolu Kříž.⁹⁷ V 60. letech téhož století probíhaly rovněž průzkumné a těžební práce na ložiscích Kohout a Vysoký Kámen, v 80. letech na lokalitě Hasenbusch a v 90. letech na odbočce Pluhovy štoly, nazvané Císař František, avšak bez významnějších úspěchů.⁹⁸

V roce 1798 doporučila odborná komise obnovit práce na Hubském pni, neboť bylo zapotřebí cínu na výzbroj rakouské armády, válčící s Francií. O rok později započala ražba odbočky Pluhovy štoly k šachtě Kophan a roku 1802 štoly Colloredo,⁹⁹ o rok dříve dne 15. června pak stát převzal veškeré závazky, týkající se financování důlních prací.¹⁰⁰

Po státním bankrotu v roce 1811 byl v rámci reorganizace montánní správy přeložen z důvodu neschopnosti zastávat jemu svěřenou funkci správce VHÚ Jáchymov Augustin Wüst do funkce horního mistra v Horním Slavkově.

Poté, co byl dne 31. října 1816 vydán dekret dvorské komory (č. 15 147),¹⁰¹ povolující hornístru Christianu Georgu Strunzovi ze saského Geisingu dovoz tamního cínu do Čech, se o rok později stát rozhodl Hubský hlavní závod spolu s dalšími doly na stejnojmenném pni prodat; roku 1829 je za 2000 zl. koupilo Ungerovo těžářstvo. Stát si však i nadále vyhradil právo financovat provoz vodosloupcového čerpadla na Nové vodní jámě a těžního stroje na jámě Kophan¹⁰² a nakonec kvůli zvýšené poptávce po cínu pro vojenské účely odkoupil po dvouletém vyjednávání s Ungerem v roce 1848 zmíněné doly za 4000 zl. zpět.¹⁰³ Následně došlo dne 2. března 1850 k uzavření dohody mezi státem a těžáři drobných dolů o přenechání všech rud na jejich mírách pod úrovní Pluhovy štoly státní správě pod podmínkou, že umožní zřizování komunikací a pomocných děl v její úrovni i nad ní, čímž se zbavili zejména na povinnosti starat se o odvodňovací zařízení a financovat vlastní provoz Pluhovy štoly.¹⁰⁴

⁹⁵ Tamtéž, s. 68, 86; týž: Královské horní město, s. 257.

⁹⁶ Týž: 1000 let hornictví cínu, s. 86.

⁹⁷ Důl Kříž (něm. Heiliges Kreuzzeche) byl v 18. století nejdůležitějším dolem východní části krásenského žilného pásma. Za poskytnutí 4000 zl. na opravu zdejších šachet a vybudování nového těžního zařízení postoupili lénašaftéři do roku 1782 státu postupně všechny dolové podíly. V roce 1805 bylo na dolech Kříž a sv. Jan Nepomucký (něm. Johannes Nepomuceni) zaměstnáno 60 horníků a roční produkce cínu činila 8,5 tuny; týž: 1000 let hornictví cínu, s. 88–89.

⁹⁸ Tamtéž, s. 91–94. Nepočítáme-li ovšem zrod nového průmyslového odvětví v Krásně, při němž se využíval odpad z těžby rud, konkrétně křemene z místních halď. Sedláka, povozníka a majitele dvora v Hájích u Horního Slavkova Františka Antonína Habertitzla totiž roku 1789 inspiroval obchodník porcelánem Jakub Just k zahájení výroby právě tohoto artiklu a založení první manufaktury; tamtéž, s. 68; týž: Královské horní město, s. 305.

⁹⁹ Dokončení ražby štoly Colloredo bránil průnik spodních vod, které nestačila odčerpávat souprava na Nové vodní jámě, poháněná vodou z Chebské štoly. Na návrh odborníka z Banské Štiavnice Johanna Lilla a správce VHÚ Jáchymov Augustina Wüsta byl proto na této jámě roku 1801 použit tzv. „Höllův vodosloupcový stroj“, s jehož pomocí se sice do roku 1809 podařilo důlní díla odvodnit, avšak veškeré práce na ražbě štoly byly roku 1818 zastaveny; tamtéž, s. 263; týž: 1000 let hornictví cínu, s. 69–70, 100–101.

¹⁰⁰ V letech 1801–1809 vydal stát na doly asi 250 000 zl.; viz Beran, P. a kol: 1000 let hornictví cínu, s. 69–70.

¹⁰¹ Dekret byl adresován českému zemskému guberniu a jeho text viz Schmidt, F.A.: c.d., XII, Wien 1834, s. 262–263.

¹⁰² Viz Beran, P. a kol: 1000 let hornictví cínu, s. 70; týž: Královské horní město, s. 265.

¹⁰³ Náklady na jejich obnovu měly podle odhadu dosáhnout výše 73 000 zl.; viz Beran, P. a kol: 1000 let hornictví cínu, s. 72; týž: Královské horní město, s. 266.

¹⁰⁴ Viz Beran, P. a kol: 1000 let hornictví cínu, s. 72; týž: Královské horní město, s. 266.

V roce 1853 byla sice na Habském hlavním závodě zřízena nová šachta i nový těžní stroj a došlo i na úpravu Slavkovského příkopu, nicméně vzhledem k nerentabilitě provozu a prohrané prusko-rakouské válce roku 1866 bylo rozhodnuto o prodeji Habského pně se všemi přidruženými provozy a oprávněními. Dne 21. července 1868 je za 1 599 550 zl. koupilo konsorcium ve složení Samuel Siegmund, Vinzenz Kirchmeyer a Gustav Flick, které doly následně pronajalo jednotlivým místním havířům za podíl na výtěžku.¹⁰⁵ Dne 27. prosince 1873 byly doly rovným dílem rozděleny mezi zmíněného Kirchmeyera a nově vytvořenou společnost s názvem „Všeobecný dřevařský průmysl“ (něm. Allgemeine Holzindustrie), avšak v následujících letech často měnily své majitele, kteří se o jejich provoz příliš nestarali a důlní činnost ve slavkovsko-krásenském revíru proto byla v polovině 70. let 19. století zastavena.¹⁰⁶

Výjimku tvořil pouze důl Marie Krásenská (něm. Maria Schönfeldzeche), který vznikl spojením dolů Marie Pomocná (něm. Mariahilf), Suttentfahrt a Šimon a Juda (něm. Simeon und Juda). V roce 1853 na něm byl sice v rámci úsporných opatření zastaven provoz, roku 1876 však byl obnoven továrníkem Russem z Krásna, jehož dědicové jej roku 1888 pronajali firmě „Weiss, Beer et Co.“ z Frankfurtu nad Mohanem a roku 1897 jej od Russových dědiců odkoupil Richard Tiebel z Goslaru, který výtěžkou wolframovou rudu prodával do Německa.¹⁰⁷

Vlastní dějiny archivního fondu HÚ Horní Slavkov byly, jak již bylo naznačeno výše, úzce provázány s osudy fondu VHÚ Jáchymov.

V souvislosti s vydáním císařského patentu dne 7. března 1850 převzaly vyřizování horních propůjček a kontrolní agendy, nově zřízené státní horní úřady – prozatímní horní hejtmanství a horní komisariáty. Pro slavkovsko-krásenský revír tak vzniklo Horní hejtmanství Jáchymov, nezávislé na původním vrchním horním úřadu těže lokality (roku 1852 bylo jeho sídlo přeloženo do Chomutova), a Horní komisariát Horní Slavkov. Teprve v roce 1869 však byl VHÚ Jáchymov přeměněn na Správu dolů a hutí Jáchymov.¹⁰⁸

¹⁰⁵ Viz Beran, P. a kol: 1000 let hornictví cínu, s. 73, 90.

¹⁰⁶ Rybníky případly jednotlivcům a Slavkovský příkop s retenčními nádržemi tzv. „Vodnímu společenstvu“ (něm. Wassergenossenschaft); tamtéž, s. 73; týž: Královské horní město, s. 267. Nejvýznamnějším vlastníkem dolů byl, byť jen na část roku 1876, český a rakouský geolog a poslanec Českého zemského sněmu Josef Florian Vogl (1818–1896). Po absolvování horní akademie v Banské Štiavnici nastoupil jako praktikant do VHÚ Jáchymov. V roce 1843 se sice stal správcem erárních cinových dolů při HÚ Horní Slavkov, nicméně o sedm let později se jako horní přísežný a správce oddělení západních jáchymovských dolů vrátil zpět do Jáchymova, kde se ubytoval v cechovním domě přímo u dolu Eliáš. Zde se spolu se svým spolupracovníkem, lékařem a chemikem z Abertama a zároveň členem říšského geologického úřadu ve Vídni Josefem Lindackerem (1823–1891), věnoval mineralogii Jáchymovska. Díky vlastním nálezům rozšířil počet jáchymovských minerálů ze zhruba 50 na 80 druhů, z toho o několik do té doby zcela neznámých. Své poznatky shrnul do celé řady mineralogických prací, zejména o uranových minerálech. Od roku 1857 do roku 1868, kdy došlo k prodeji erárních dolů a lešů, působil opět v Horním Slavkově; poté přesídlil do Horní Blatné. Na jeho počest pojmenoval rakouský mineralog a geolog Wilhelm von Haidinger (1795–1871) jeden z nových minerálů „voglit“, protože byl poprvé nalezen v Jáchymově na žíle Fluder dolu Eliáš právě Voglem a týž ho roku 1853 též popsal pod názvem „Uran-Kalk-Kupfer-Carbonat“ (v téže roce provedl zmíněný chemik Lindacker také první a dosud jedinou kvantitativní chemickou analýzu tohoto minerálu); viz Sekundární minerály. www.jachymov-joachimsthal.cz/kniha/kamenne_hneteni/32.pdf [15. 8. 2017].

¹⁰⁷ Nejvýznamnější šachtou zde byl sv. Michaeli (něm. Michaeli), později byla přejmenována na Marii Krásenskou, odtud název dolu; viz Beran, P. a kol: 1000 let hornictví cínu, s. 73, 89.

¹⁰⁸ Zřízení prozatímních horních hejtmanství bylo součástí reformy, prováděných na základě císařského nařízení ze 14. června 1849, jímž se oddělovala horní a hutní agenda od horního soudnictví a vedení horních knih, které bylo svěřeno senátům nově zřízených zemských (čili krajských) soudů. Patent z 23. května 1854, jímž se vydával Všeobecný horní zákon, pověřoval tato hejtmanství organizací státních důlních a hutních podniků a dohledem na ně (na rozdíl od situace před rokem 1848, kdy se horní úřady prezentovaly jako zvláštní orgány veřejné správy). Na základě tohoto zákona pak byl vydán dne 21. července 1871 pod č. 77 říšského zákoníku zákon o zřízení a působnosti báňských úřadů (v první instanci šlo o revírní báňské úřady – dále RBÚ), do jejichž kompetence patřily záležitosti propůjček, organizace a kontroly báňského provozu. Slavkovsko-krásenský revír byl podřízen RBÚ Loket, po spojení s RBÚ Falknov v roce 1919 se jeho sídlo přesunulo do Karlových Varů). Zákon rovněž taxativně upravoval práva a povinnosti druhoinstančních úřadů – báňských hejtmanství; viz Průvodce po archívních fondech, s. 234; Beran, P. a kol: 1000 let hornictví cínu, s. 80.

Do spisovny VHÚ Jáchymov byly převezeny i registry jemu podřízených horních úřadů. Až do roku 1940 byl takto vzniklý archiv uložen u jáchymovských dolů a spravoval jej městský archivář. V tomto roce jej Němci převezli do Jablonného v Podještědí a nejcnější písemnosti včetně zpráv o těžbě a map byly deponovány v saském Freibergu. Po ukončení restitučního řízení, které proběhlo v letech 1946–1949, byly tyto písemnosti navráceny do Československa a uloženy nejprve v Archivu ministerstva vnitra a poté v jeho nástupnické instituci Státním ústředním archivu v Praze, resp. Národním archivu tamtéž.

Celý fond VHÚ Jáchymov, včetně spisoven podřízených úřadů, byl při posledním pořádní spisovny jáchymovských dolů v 19. století zmanipulován do podrobných věcných skupin, označených římskými číslicemi, písmeny a arabskými podčíslí. Při běžném používání a stěhování za okupace však byly spisy natolik zpřeházeny, že po převezení do Prahy v letech 1950–1953 musel být celý fond nově chronologicky uspořádán. Toto uspořádání však zůstalo nedokončeno mimo jiné i proto, že nebralo ohled na druh materiálu a signatury, čímž byly do fondu zařazeny i spisy Horního soudu v Jáchymově a jeho substituci nebo konsultační protokoly z fondu Staré montanum.¹⁰⁹

K novému třídění a pořádní fondu, které do jisté míry vycházelo z manipulace 18. století a registraturního plánu 19. století, došlo v letech 1957–1960. Běžné spisy byly rozděleny podle spisových značek a pokud to bylo možné, byly do fondu zařazeny i spisy, vytríděné z tzv. „jáchymovských varií“; účetní spisy byly umístěny až na konec fondu. Došlo i k novému uspořádání úředních knih a registraturních pomůcek, které byly převzaty také z bývalého Archivu země České a po zrušení horních soudů byly nejprve uloženy u Krajského soudu v Chebu.

Vlastní spisy VHÚ Horní Slavkov tvoří ve fondu VHÚ Jáchymov jednak jednotliviny z 16. a 17. století a jednak manipulované spisy, dochované z let 1562–1772. Od roku 1773 se pak slavkovské spisy staly součástí registry VHÚ Jáchymov a jsou proto označeny písmenem „S“ u prezentačního čísla (na rozdíl od písmene „J“ pro spisy jáchymovské). Na počátku 19. století se slavkovské spisy přestaly projednávat samostatně a v roce 1807 se upustilo i od používání zmíněného označování slavkovských spisů.¹¹⁰

Ve fondu VHÚ Jáchymov je uloženo celkem 32 úředních knih, vzniklých z činnosti HÚ Horní Slavkov, Lesního úřadu tamtéž (dále LÚ Horní Slavkov) a Horního úřadu v Krásné (dále HÚ Krásno) v letech 1552–1877;¹¹¹ tři registraturní pomůcky HÚ Horní Slavkov z let 1777–1856¹¹² a 42 kartonů spisů HÚ a LÚ Horní Slavkov z let 1759–1869.¹¹³

Archiválie, které jsou zpracovány v samostatném inventáři fondu HÚ Horní Slavkov, byly do Národního archivu v Praze delimitovány ze Státního oblastního archivu v Plzni (dále SOA Plzeň) ve dvou fázích a s poměrně velkým časovým odstupem. Dne 29. ledna 2003 došlo k předání jedné úřední knihy – zasedacího protokolu HÚ Horní Slavkov z let 1857–1860,

¹⁰⁹ Oba zmíněné fondy jsou rovněž uloženy v Národním archivu.

¹¹⁰ Viz Průvodce po archivních fondech, s. 234–236.

¹¹¹ Z úředních knih HÚ a LÚ Horní Slavkov jsou zde zastoupeny knihy cirkulářů z let 1780–1849 (Národní archiv (dále NA), fond Vrchní horní úřad Jáchymov (dále VHÚ Jáchymov), kniha (dále kn.) 564–577, protokoly o komisionelních prohlídkách dolů, hutí a vodních příkopů z let 1793–1815 (NA, VHÚ Jáchymov, kn. 578–584); z úředních knih HÚ Krásno knihy propůjček z let 1592–1709 (NA, VHÚ Jáchymov, kn. 585–586), knihy smluv z let 1575–1767 (NA, VHÚ Jáchymov, kn. 587–588), knihy dluhů z let 1594–1625 (NA, VHÚ Jáchymov, kn. 589), knihy volných důlních pozemků z let 1802–1877 (NA, VHÚ Jáchymov, kn. 589a) a též tři zasedací protokoly z let 1775–1840 (NA, VHÚ Jáchymov, kn. 589b–589d); viz Vrchní horní úřad Jáchymov 1518–1868. Inventář fondu Státního ústředního archivu v Praze. 1. díl, Praha 1961, s. 40–41.

¹¹² Jedná se o protokol nařízení, doručených nejvyšším mincmistrem a hormistrem království České k let 1777–1779 (NA, VHÚ Jáchymov, kn. 820) a podací protokoly z let 1800–1856 (NA, VHÚ Jáchymov, kn. 677a, 820); tamtéž, 5. díl, s. 913.

¹¹³ Spisy pocházejí z let 1554–1868 (NA, inventární číslo (dále inv. č.) 9210–9337, signatura (dále sign.) XI, karton (dále kart.) 2004–2045; tamtéž, s. 913–933.

11 kartonů spisů z let 1650–1857 a 1 kartonu účetních spisů z let 1855–1867.¹¹⁴ Zbývající písemnosti z tohoto fondu, čítající dva podací protokoly z let 1857–1858, pak byly převzaty až 10. ledna 2011.¹¹⁵ Protože však předávající strana tyto archiválie evidovala jako nezpracované a neposkytla k nim žádné bližší informace, lze se domnívat, že se jedná o písemnosti slavkovského horního úřadu, uložené původně ve Státním okresním archivu Sokolov se sídlem v Jindřichovicích.¹¹⁶

Vzhledem k těmto okolnostem tedy nelze dobu prvního uspořádání fondu HÚ Horní Slavkov přesně určit; v SOA Plzeň ponechali původní manipulační rozdělení spisů na signatury, pravděpodobně z 19. století, a spisy uložili chronologicky do kartonů.

Při nové inventarizaci v Národním archivu v roce 2011 bylo toto původní uspořádání zachováno. Vzhledem k nejednotnému způsobu signaturního označování spisů HÚ Horní Slavkov ve fondu VHÚ Jáchymov a také aby nedošlo k porušení původní manipulace téhož fondu vřazováním dalších signatur nově převzatých hornoslavkovských spisů bylo přistoupeno k vytvoření samostatného fondu HÚ Horní Slavkov z těchto „plzeňských“ archiválií, a tedy i samostatné archivní pomůcky.

Fond HÚ Horní Slavkov tvoří pouhé dva běžné metry archiválií z let 1650–1867, přičemž nejrozsáhlejší a z badatelského hlediska také nejzajímavější část fondu zaujímají běžné spisy. Všechny písemnosti byly vyhotoveny v německém jazyce a po fyzické stránce vykazují dobrý stav, odhlédneme-li od poškození papíru vlivem prachu v průběhu staletí. Během svého zpracování v Národním archivu nebyly tyto archiválie skartovány.

Z úředních knih, jak již bylo řečeno výše, se dochoval jediný zasedací protokol úřadu z let 1857–1860¹¹⁷ a z registraturních pomůcek pouze dva podací protokoly z let 1857 a 1858.¹¹⁸

Za jádro fondu lze proto právem považovat běžný spisový materiál, uloženy v 11 kartonech. Při prvním pořádní běžných spisů fondu HÚ Horní Slavkov ještě v průběhu 19. století došlo k jejich manipulaci do signatur v rozmezí od 1 do 16, rozčleněných dále na podsignatury. Bohužel, signatury 5, 8, 9 a 14 a celá řada podsignatur se do dnešní doby nedochovaly. V rámci každé signatury jsou spisy řazeny chronologicky.

Ze signatury 1 se dochovaly pouze podsignatury 1/1, 1/8, 1/13 a 1/14. Nejdůležitější z nich – 1/1 – obsahuje celkem 17 kusů instrukcí, jejich opisů či návrhů z let 1686–1829, určených pro zaměstnance HÚ a LÚ Horní Slavkov, hutí, puchýren a cínových dolů tamtéž a v Krásné a rovněž pro těžáře v Horním Slavkově. Součástí této podsignatury je rovněž korespondence, týkající se zmíněných instrukcí.¹¹⁹ V podsignatuře 1/8 jsou uloženy písemnosti z let 1851–1853; jedná se o dva kusy opisů cirkulářů Horního komisariátu v Horním Slavkově ve věci propůjček dolů, opis cirkuláře Ministerstva zemědělství a hornictví ve Vídni pro všechna horní hejtmanství, horní komisariáty, horní soudy a jejich substitute ve věci vlastnictví dolů a minerálů, korespondenci hornoslavkovského horního komisariátu ohledně nařízení téhož ministerstva ve věci propůjček dolových měř a konečně tištěný výnos českého místodržitelství v Praze, týkající se nošení zbraní montanními úředníky, působícími při soukromých těžářstvech.¹²⁰ V podsignaturách 1/13 a 1/14 se nacházejí pokyny; v prvním případě k vyplňování rubriky „náboženské vyznání“ v kvalifikačních tabelách (s odvoláním

¹¹⁴ Číslo jednací (dále č.j.) SÚA 294/02-03.

¹¹⁵ Č.j. NA 130/02-2011.

¹¹⁶ Viz Průvodce po archivních fondech, s. 236.

¹¹⁷ NA, fond Horní úřad Horní Slavkov (dále HÚ Horní Slavkov), kn. 1.

¹¹⁸ NA, HÚ Horní Slavkov, kn. 2 a 3.

¹¹⁹ Tamtéž, inv. č. 4, kart. 1. Instrukce pro horního písaře v Horním Slavkově z roku 1829 se dochovala duplicitně.

¹²⁰ Tamtéž, inv. č. 5, kart. 1.

na dekret Ministerstva financí z 21. února 1853)¹²¹ a v případě druhém k zaslání žádosti horních úředníků o přídavek k platu panovníkovi (s odvoláním na dekret Ministerstva financí ze 14. září 1853).¹²²

Signatura 2 je ve fondu HÚ Horní Slavkov zastoupena pouze podpisaturou 2/1, obsahující vizitační zprávy nebo jejich opisy ve věci dolů, puchýřen a lesů v obvodu stejnojmenného horního úřadu včetně korespondence v těžbě záležitosti z let 1756–1853.¹²³

Mnohem vyšší počet podpisatur, byť jen z období let 1854–1855, a to 22, se dochoval ze signatury 3.¹²⁴ Příslušné písemnosti se týkají jednak personálních a mzdových záležitostí dělníků v hornoslavkovských dolech nebo úředníků HÚ Horní Slavkov¹²⁵ a jednak vlastních záležitostí HÚ Horní Slavkov, a to jak účetních¹²⁶ tak i provozních.¹²⁷ Za specifika této signatury pak lze považovat tři exempláře Geologické ročenky z roku 1855, zasláné tomuto úřadu,¹²⁸ a povolení zapůjčit ukázkové minerály z Horního Slavkova na Světovou výstavu, která se konala v Paříži v době od 15. května do 15. listopadu téhož roku (Exposition universelle de 1855).¹²⁹

Signaturu 4 s jejími 54 podpisaturami lze bezesporu považovat za nejdůležitější z celého fondu HÚ Horní Slavkov, neboť obsahuje převážně vlastní dolové a hutní spisy lokality z let 1650 až 1857.¹³⁰ Nejstarší písemnosti se týkají provozních záležitostí sirného a vitriolového dolu sv. Alois u Lokte, které je možné zmapovat až do roku 1819.¹³¹ V delším časovém horizontu je také možné sledovat nákup železných těžných lan pro hornoslavkovské doly (1774–1854),¹³² vyúčtování zásob cínu Pflugovy dědičné stoly (1786–1790; včetně navazujících spisů až do roku 1813),¹³³ prodej vyřazeného kovového důlního nářadí hornoslavkovským horním úřadem (1817–1857)¹³⁴

¹²¹ Tamtéž, inv. č. 6, kart. 1.

¹²² Tamtéž, inv. č. 7, kart. 1.

¹²³ Tamtéž, inv. č. 8, kart. 1.

¹²⁴ Jde o podpisatury 3/7, 3/41, 3/43, 3/83, 3/88, 3/113, 3/132, 3/153, 3/161, 3/163, 3/167, 3/172, 3/176, 3/178, 3/182, 3/186, 3/192, 3/198, 3/200–201, 3/204 a 3/206.

¹²⁵ Co se týče personálních záležitostí, šlo např. o vystavování výhostních listů důlním dělníkům (NA, HÚ Horní Slavkov, inv. č. 9, sign. 3/7, kart. 1), žádosti hornoslavkovského šichtmistra Josefa Fischera o místo kontrolora při solním skladu v Halleinu (tamtéž, inv. č. 18, sign. 3/163, kart. 1), horníka Jana Bräutigama o finanční vypomoc (tamtéž, inv. č. 27, sign. 3/200, kart. 1), Josefa Korba o zaměstnání v hornoslavkovském úřadě (tamtéž, inv. č. 30, sign. 3/206, kart. 1), vystavení kvalifikační tabely pro zaměstnance HÚ Horní Slavkov Antonína Grimma (tamtéž, inv. č. 21, sign. 3/176, kart. 1) nebo vyšetřovací spis důlního dozorce Langera (tamtéž, inv. č. 28, sign. 3/201, kart. 1). Mzdové záležitosti pak řešily platy poslů (tamtéž, inv. č. 11, sign. 3/43, kart. 1) či jiných bývalých zaměstnanců HÚ Horní Slavkov (tamtéž, inv. č. 19, sign. 3/167, kart. 1) nebo vyplácení remuneračních horním úředníkům (tamtéž, inv. č. 22, sign. 3/178, kart. 1).

¹²⁶ Konkrétně se tyto archiválie zabývají pokladními deníky HÚ Horní Slavkov (NA, HÚ Horní Slavkov, inv. č. 10, sign. 3/41, kart. 1), placením tzv. „drahotného“ (tamtéž, inv. č. 12, sign. 3/83, kart. 1), přehledem nákladů na provoz pokladny téhož úřadu za rok 1854 (tamtéž, inv. č. 15, sign. 3/132, kart. 1), kontrolou a kreditem téže pokladny ve výši 400 zl. (tamtéž, inv. č. 23, sign. 3/182, kart. 1; tamtéž, inv. č. 26, sign. 3/198, kart. 1).

¹²⁷ Písemnosti ohledně vlastního provozu hornoslavkovského úřadu se zabývají žádostí tohoto úřadu o tiskné úřední formuláře na rok 1855 (NA, HÚ Horní Slavkov, inv. č. 13, sign. 3/88, kart. 1), stanovením pravidel pro používání úředních razítek (tamtéž, inv. č. 14, sign. 3/113, kart. 1), vystavováním dodacích listů za rok 1854 (tamtéž, inv. č. 16, sign. 3/153, kart. 1) a seznamem referátníků k záležitostem úřadu, vyřízeným v době od září do prosince 1854 (tamtéž, inv. č. 20, sign. 3/172, kart. 1).

¹²⁸ NA, HÚ Horní Slavkov, inv. č. 17, sign. 3/161, kart. 1.

¹²⁹ Tamtéž, inv. č. 25, sign. 3/192, kart. 1. Světová výstava v roce 1855 byla v pořadí druhá světová výstava průmyslu a kultury a první tohoto druhu konaná v Paříži; podrobněji o ní např. Robin, Charles: *Histoire illustrée de l'Exposition universelle*. Paris 1855.

¹³⁰ Jedná se o podpisatury 4/5–6, 4/8–9, 4/11, 4/13–14, 4/17–20, 4/27, 4/30, 4/32–33, 4/37, 4/42–43, 4/49, 4/53, 4/69, 4/73–75, 4/78, 4/80–87, 4/93–95, 4/97–112, 4/116 a 4/266.

¹³¹ NA, HÚ Horní Slavkov, inv. č. 55, sign. 4/78, kart. 2.

¹³² Tamtéž, inv. č. 38, sign. 4/17, kart. 2.

¹³³ Tamtéž, inv. č. 47, sign. 4/42, kart. 2.

¹³⁴ Tamtéž, inv. č. 62, sign. 4/86, kart. 3.

a vytěžené wolframové rudy (1831–1855),¹³⁵ těžbu na dole v lokalitě Kohoutí vrch a cechách Nová Boží pomoc, sv. Jan Křtitel a Šplouchání vody (něm. Wasserplausch; 1836–1849),¹³⁶ stav zásob vytěženého molybdenu a stanovení jeho ceny (1846–1853),¹³⁷ slevy dřeva určeného pro státní a soukromé doly (1848–1851)¹³⁸ nebo volné horní pozemky v lokalitě Tři Sekery (1795–1838).¹³⁹

Ve zmíněné signatuře jsou rovněž zahrnuty spisy, týkající se hornoslavkovských hutních záležitostí, zejména vycezoování cínu (1823–1855)¹⁴⁰ a s tím související písemnosti ohledně stavby a následných oprav budovy, určené k tomuto účelu (1823–1854),¹⁴¹ jakož i výroby tzv. „svinutého cínu“ (1745–1854).¹⁴² V posledně jmenovaném případě je ke spisu dokonce přiložen vzorek cínové fólie, který se dochoval až do dnešní doby! V některých písemnostech je také možné sledovat výši dovozního cla na cín v letech 1813–1843¹⁴³ nebo dějiny skladu cínu, umístěného v budově HÚ Horní Slavkov, v letech 1772–1852.¹⁴⁴

O opravách této budovy vypovídají písemnosti, týkající se jednak vyúčtování nákupu pápna tímto úřadem (1810–1846)¹⁴⁵ a jednak nákupu střešních šindelů (1810–1853).¹⁴⁶ S touto problematikou souvisí i dochovaná vyúčtování nákladů na opravy budovy prachárny v téže lokalitě z let 1811–1851¹⁴⁷ a revize výkazů úkolových pokladen z let 1837–1848.¹⁴⁸ Delší časové období pokrývají rovněž úrazové záležitosti horníků (1829–1854).¹⁴⁹

Ostatní spisy ze signatury čtyři lze označit spíše za jednotliviny.

Z normálií se dochoval pouze cirkulář VHÚ Jáchymov, týkající se způsobu provádění sklenářských prací z roku 1829¹⁵⁰ a duplicitní originál nařízení HÚ Horní Slavkov z 3. a 25. července 1838 ve věci dražebního prodeje důlního nářadí.¹⁵¹

Co se týče dolových záležitostí, pozornost zasluhují zejména písemnosti ohledně zavedení používání metody sázení ohně při získávání rud na hlavním dole Huber v roce 1772,¹⁵² obnovy některých starých těžních šachet v hornoslavkovském revíru, nařízené roku 1775,¹⁵³ oznámení o nálezu kazivce v Horním Slavkově a Krásnu v roce 1845¹⁵⁴ a zavedení vídeňského sáhu ve všech dolech s platností od počátku ledna 1846,¹⁵⁵ nákras nálezných míst vody na tzv. „Nové vodní šachtě“ z roku 1855¹⁵⁶ nebo výkaz provozních nákladů Pflugovy štolý z let 1848–1852.¹⁵⁷ Podsignatura 4/32 je zajímavá také tím, že jsou v ní uloženy spisy tematicky spolu nesouvisející; vedle záležitosti přeložení důlních dozorců Josefa Wagnera

¹³⁵ Tamtéž, inv. č. 68, sign. 4/98, kart. 3.

¹³⁶ Tamtéž, inv. č. 70, sign. 4/100, kart. 3.

¹³⁷ Tamtéž, inv. č. 81, sign. 4/111, kart. 4.

¹³⁸ Tamtéž, inv. č. 82, sign. 4/112, kart. 4.

¹³⁹ Tamtéž, inv. č. 83, sign. 4/116, kart. 4.

¹⁴⁰ Tamtéž, inv. č. 64, sign. 4/93, kart. 3.

¹⁴¹ Tamtéž, inv. č. 69, sign. 4/99, kart. 3.

¹⁴² Tamtéž, inv. č. 78, sign. 4/108, kart. 4. Tzv. „svinutý cín“ (něm. Ballenzinn) byl cín, který se v tavicích hutích získával z cínové rudy odléváním do velkých železných desek a následně se svinoval do štůčků o hmotnosti 5–7,5 kilogramu (10–15 liber); viz Courtin, Carl: Allgemeiner Schlüssel zur Waaren- und Producten-Kunde. Stuttgart-Wien 1835, s. 42.

¹⁴³ NA, HÚ Horní Slavkov, inv. č. 58, sign. 4/82, kart. 3.

¹⁴⁴ Tamtéž, inv. č. 37, sign. 4/14, kart. 2.

¹⁴⁵ Tamtéž, inv. č. 53, sign. 4/74, kart. 2.

¹⁴⁶ Tamtéž, inv. č. 54, sign. 4/75, kart. 2.

¹⁴⁷ Tamtéž, inv. č. 65, sign. 4/94, kart. 3.

¹⁴⁸ Tamtéž, inv. č. 74, sign. 4/104, kart. 3.

¹⁴⁹ Tamtéž, inv. č. 76, sign. 4/106, kart. 4.

¹⁵⁰ Tamtéž, inv. č. 67, sign. 4/97, kart. 3.

¹⁵¹ Tamtéž, inv. č. 73, sign. 4/103, kart. 3.

¹⁵² Tamtéž, inv. č. 36, sign. 4/13, kart. 1.

¹⁵³ Tamtéž, inv. č. 39, sign. 4/18, kart. 2.

¹⁵⁴ Tamtéž, inv. č. 79, sign. 4/109, kart. 4.

¹⁵⁵ Tamtéž, inv. č. 77, sign. 4/107, kart. 4.

¹⁵⁶ Tamtéž, inv. č. 43, sign. 4/30, kart. 2.

¹⁵⁷ Tamtéž, inv. č. 45, sign. 4/33, kart. 2.

a Václava Vojtěcha z Horního Slavkova do Lokte se zde nacházejí i písemnosti o projednávání krádeže kůže v ceně 13 zl. 34 kr. z materiálových zásob HÚ Horní Slavkov (všechny zmíněné písemnosti pocházejí z roku 1855).¹⁵⁸

Spisy, týkající se hutních a puchýřenských záležitostí, jsou zaměřeny převážně na prodej hornoslavkovské puchýřny v roce 1820,¹⁵⁹ zpracování cínu v krásenských puchýřnách v roce 1855¹⁶⁰ a vyúčtování nákladů na opravu struskové puchýřny a cínové huti v Horním Slavkově v téže roce.¹⁶¹ Z téhož roku pochází i přehled o dodávkách hornoslavkovského cínu do Prahy a Vídně.¹⁶² S touto záležitostí úzce souvisí také písemnosti o stavu zásob cínové rudy v Horním Slavkově a její ceně, dochované, bohužel, jen pro léta 1825–1826.¹⁶³

Jen okrajově jsou v signatuře zastoupeny popisy výroby některých chemických látek, např. výroby modrého vitriolu z roku 1817¹⁶⁴ nebo soli z Glauberovy soli z roku následujícího.¹⁶⁵

Sporadicky, a to výhradně z 18. století, se dochovaly rovněž vlastní písemnosti HÚ Horní Slavkov, které pojednávají o splácení dluhů za dodávky krušnohorského cínovce (1774)¹⁶⁶ a vymezení jurisdikce téhož úřadu (1775).¹⁶⁷

Určitým specifikem jsou pak spisově relativně bohaté podsignatury 4/9 a 4/69, byť omezené jen na období let 1854–1855, s písemnostmi (stejně jako v podsignatuře 4/32) k obsahově různorodým záležitostem. V podsignatuře 4/9 je možno nalézt kromě ročního výkazu úpravy rud v puchýřnách mokrou cestou za rok 1854 též důlní hlášení za 4. čtvrtletí téhož roku a 1. čtvrtletí roku následujícího, vyúčtování nákladů na provoz důlních jam a těžbu rud za rok 1854, vyúčtování úkolových a šichtovních mezd za týž rok a v neposlední řadě i seznam nevyřízených spisů HÚ Horní Slavkov za 1. čtvrtletí 1855.¹⁶⁸

Podsignatura 4/69 obsahuje návrh služebního poměru zaměstnanců cínových hutí v hornoslavkovském revíru, vyúčtování nákladů za cihly pro cínovou huť tamtéž, protokol ve věci dodávky stoupové hřídele do puchýřny v Krásně, vyřízení dodávek dřevěného materiálu a náradí do hornoslavkovských dolů, seznam materiálových potřeb a střížního zboží pro doly tamtéž a stanovení ceny vrátkových lan; všechny písemnosti pocházejí z roku 1855.¹⁶⁹

Jako zajímavost signatury 4 lze uvést rovněž tištěný sešit Akademie věd z dubna 1849 s názvem „Ueber eine bisher unbenützte Quelle magnetischer Declinations-Beobachtungen“ z pera horního rady a profesora geodézie na Polytechnickém institutu ve Vídni Christiana Dopplera¹⁷⁰ a dvě tištěné nabídky Bickfordových bezpečnostních zápalnic, určených k použití při pracích s trhavinami, zaslané HÚ Horní Slavkov roku 1855.¹⁷¹

¹⁵⁸ Tamtéž, inv. č. 44, sign. 4/32, kart. 2.

¹⁵⁹ Tamtéž, inv. č. 60, sign. 4/84, kart. 3. Dochovaná prodejní smlouva na hornoslavkovskou puchýřnu byla uzavřena mezi horním radou Augustinem Wustem a horním písařem a aktuárem Substitute horního soudu v Horním Slavkově Josefem Ignácem Schreiberem na straně prodávajícího a měšťanem a důlním dozorcem dolu Kříž v Krásně Josefem Wagnerem a dvěma svědky na straně kupujícího dne 26. února 1820.

¹⁶⁰ Tamtéž, inv. č. 35, sign. 4/11, kart. 2.

¹⁶¹ Tamtéž, inv. č. 50, sign. 4/53, kart. 2.

¹⁶² Tamtéž, inv. č. 46, sign. 4/37, kart. 2.

¹⁶³ Tamtéž, inv. č. 66, sign. 4/95, kart. 3.

¹⁶⁴ Tamtéž, inv. č. 59, sign. 4/83, kart. 3.

¹⁶⁵ Tamtéž, inv. č. 61, sign. 4/85, kart. 3.

¹⁶⁶ Tamtéž, inv. č. 40, sign. 4/19, kart. 2.

¹⁶⁷ Tamtéž, inv. č. 41, sign. 4/20, kart. 2.

¹⁶⁸ Tamtéž, inv. č. 34, sign. 4/9, kart. 2.

¹⁶⁹ Tamtéž, inv. č. 51, sign. 4/69, kart. 2.

¹⁷⁰ Tamtéž, inv. č. 42, sign. 4/27, kart. 2. Podrobněji o Dopplerovi a jeho učení viz Ottův slovník naučný (dále OSN) 7. díl, Praha 1893, s. 848–850 nebo The Phenomenon of Doppler. Prague 1992.

¹⁷¹ NA, HÚ Horní Slavkov, inv. č. 48, sign. 4/43, kart. 2. Nabídku učinili synové obchodníka tímto zbožím Franze Winklera z Vídně. Bickfordova zápalnice neboli bezpečnostní zápalnice (angl. safety fuse), určená k zapalování nábojů při trhání skal ve vlhku i pod vodou, byla vynalezena roku 1831 na principu dutého provazcovitého doutnáku se střelným prachem uprostřed, ovinutého jutovou přízí. Zápalnice byla pojmenována po svém vy-

Signatura 6 je zastoupena pouze 11 podsignaturami,¹⁷² mapujícími výhradně účetní záležitosti. Vlastní účetní spisy HÚ Horní Slavkov se dochovaly v podobě vyúčtování jeho pokladny z let 1854–1855¹⁷³ včetně přehledu jeho nedostatků za rok 1851,¹⁷⁴ podkladů pro vyhotovení jeho preliminářů na roky 1855 a 1856,¹⁷⁵ kontroly jeho účtů komisari VHU Jáchymov v letech 1854–1855,¹⁷⁶ přehledu stavu jeho zásob papírových peněz v témže období¹⁷⁷ jakož i vyúčtování cestovního jeho zaměstnanců za 3. a 4. čtvrtletí 1854.¹⁷⁸

Další vyúčtování se týkala nákladů na léky včetně přehledu nemocí zaměstnanců cínových dolů, puchýren, měděných hutí a lesních dělníků v hornoslavkovském revíru v letech 1853–1855¹⁷⁹ či vyřízení vyúčtování Pflugovy štolý za rok 1851 dvorskou účetnírou o čtyři roky později.¹⁸⁰ Za zmínku stojí rovněž písemnosti ohledně padělání již zaplacených účtů z období let 1844–1855.¹⁸¹

Písemnosti ze signatury 7 se zabývají stavebními záležitostmi.¹⁸² Za nejdůležitější z nich lze označit povolení zápůjčky plánů erárních nebo pronajatých budov, využívaných jako kanceláře či registry hornoslavkovským horním úřadem, jáchymovskému vrchnímu hornímu úřadu do konce května 1855.¹⁸³

Ze signatury 10 se dochovala pouze jediná podsignatura 10/2, obsahující přehled o množství cínu, vytěženého v hornoslavkovském revíru v letech 1834–1836.¹⁸⁴

Signatura 11, kterou můžeme pokládat z celého fondu HÚ Horní Slavkov za nejdochovanější,¹⁸⁵ se od ostatních signatur poněkud odlišuje, neboť téměř každá podsignatura je navíc doplněna o zkratku, resp. iniciálu německého názvu lokality, již se příslušné písemnosti týkají: „Schlagg.“ (Schlaggenwald) pro Horní Slavkov, „Schönf.“ (Schönfeld) pro Krásno a „L“ (Lauterbach) pro Čistou.¹⁸⁶

Podsigtury, pojednávající výhradně o lokalitě Horní Slavkov, se v tomto fondu dochovaly pouze dvě, a to 11/6 Schlagg. a 11/7 Schlagg. Jejich písemnosti se týkají potvrzení osmiletého působení děkana Františka Petschnera v Horním Slavkově (1797)¹⁸⁷ a stanovení patronátního práva k tamnímu kostelu a škole (1842).¹⁸⁸ Nejen lokalitu Horní Slavkov, ale i lokality Krásno a Čistou pak v sobě zahrnuje sg. 11/2 se spisy z období let 1786–1851

nálezci, obchodníku s kůžemi z Tuckingmillu v Anglii W. Bickfordovi a získala britský patent dne 6. září téhož roku pod názvem „Safety Fuze for Igniting Gunpowder used in Blasting Rocks, Etc“; viz OSN, 4. díl, Praha 1891, s. 19; Earl, Bryan: Cornish Explosives. The Trevithick Society, 1978, s. 67–68.

¹⁷² Jedná se o podsigtury 6/1, 6/3–4, 6/6–7, 6/10–12, 6/19, 6/23 a 6/26.

¹⁷³ NA, HÚ Horní Slavkov, inv. č. 85, sign. 6/1, kart. 4.

¹⁷⁴ Tamtéž, inv. č. 90, sign. 6/10, kart. 4. Nedostatky ve vyúčtování pokladny HÚ Horní Slavkov jsou spojeny s nedostatkem ve vyúčtování dolu Marie v Krásné (Marie Krásenská) za týž rok 1851; vyřízeny však byly až v roce 1855.

¹⁷⁵ Tamtéž, inv. č. 87, sign. 6/4, kart. 4.

¹⁷⁶ Tamtéž, inv. č. 92, sign. 6/12, kart. 4.

¹⁷⁷ Tamtéž, inv. č. 94, sign. 6/23, kart. 4.

¹⁷⁸ Tamtéž, inv. č. 95, sign. 6/26, kart. 4.

¹⁷⁹ Tamtéž, inv. č. 86, sign. 6/3, kart. 4.

¹⁸⁰ Tamtéž, inv. č. 91, sign. 6/11, kart. 4.

¹⁸¹ Tamtéž, inv. č. 88, sign. 6/6, kart. 4.

¹⁸² Tato signatura obsahuje podsigtury 7/1, 7/7, 7/16 a 7/17.

¹⁸³ NA, HÚ Horní Slavkov, inv. č. 96, sign. 7/1, kart. 4.

¹⁸⁴ Tamtéž, inv. č. 100, sign. 10/2, kart. 4.

¹⁸⁵ Z podsigtur v rozmezí od 11/1 do 11/40 se nedochovaly pouze podsigtury 11/11, 11/15, 11/24, 11/31–32 a 11/36–37.

¹⁸⁶ Označení lokalit chybí u podsigtur 11/1, týkající se spisů v Čisté a 11/4 ve věci krásenských spisů. V případě chybějícího označení z podsigtur 11/2 a 11/3 však lze tento stav pochopit, neboť v prvním případě jsou zde společně uloženy jak písemnosti z Horního Slavkova tak i z Krásna a Čisté a v případě druhém spisy hornoslavkovské a krásenské.

¹⁸⁷ NA, HÚ Horní Slavkov, inv. č. 113, sign. 11/6 Schlagg., kart. 8.

¹⁸⁸ Tamtéž, inv. č. 116, sign. 11/7 Schlagg., kart. 8.

ve věci přenechání povinnosti stanovit výši mzdy pro vedoucího kostelních účtů v Horním Slavkově témuž městu jako patronu kostela a jmenování patronátního komisaře pro Krásno a Čistou hornoslavkovským hormistrem.¹⁸⁹

Písemnosti lokality Krásno jsou ze všech tří zmíněných lokalit dochované nejuceleněji. Po obsahové stránce je lze rozdělit na dvě základní skupiny – církevní a školské. Největší počet církevních spisů se týká záležitostí vedoucího kostelních účtů při krásenském farním kostele sv. Kateřiny. Konkrétně se jedná o vyřizování pozůstalosti po vedoucím kostelních účtů v v Krásné Janu Josefu Ruppertovi (1810–1811),¹⁹⁰ jmenování jeho nástupců Ondřeje Götzla a Jiřího Rotha do této funkce (1811–1840)¹⁹¹ a předání vedení kostelních účtů v Krásné vedoucímu účtů při městské radě tamtéž (1847–1850).¹⁹²

Majetkových záležitostí kostela se týkalo i vypovězení jeho kapitálu a jmenování majetkového správce včetně vymezení pravomocí v letech 1841–1854¹⁹³ nebo řešení záležitosti tzv. „Kluppovy nadace“ ke kapli v Krásné v letech 1841–1843.¹⁹⁴

Hojně zastoupeny jsou zde též spisy ohledně záležitostí farářů a kaplanů téhož kostela, např. vystavení potvrzení pro Františka Tippmanna o jeho jedenadvacetiměsíčním působení ve funkci kaplana a posléze farního administrátora (1811),¹⁹⁵ ustanovení Augustina Zürcha krásenským farářem (týž rok)¹⁹⁶ či úhrada dlužného platu faráře Adama Kanzlera za léta 1845–1847 ve výši 487 zl. 41 kr. (1849–1852).¹⁹⁷

Další obsáhlá skupina církevních písemností pojednává jednak o stavebních pracích, prováděných na budově kostela sv. Kateřiny, jednak o opravách jeho mobiliáře. Lze např. zjistit, že opravy zmíněného kostela, uskutečněné v letech 1820–1822, 1827 až 1828 a 1831, byly Kleofáši Schmidovi jako dědici tehdejšího stavbyvedoucího uhrazeny teprve roku 1844!¹⁹⁸ V roce 1823 došlo navíc k nebezpečnému a zdraví ohrožujícímu průlomů kostelního zdiva, což je rovněž zaznamenáno v příslušném dokumentu.¹⁹⁹ Průběh oprav varhan kostela v Krásné pak lze sledovat ve více než dvacetiletém období let 1831–1852.²⁰⁰

Důležitá jsou též oznámení farního úřadu tamtéž o konání kanonických vizitací kostela a fary dne 19. července 1849, 11. července 1850 a 19. srpna 1851.²⁰¹

Jako jednotliviny se dochovaly písemnosti ohledně pronájmu farních pozemků v Krásné (1811),²⁰² nákupu zvonu a železného kříže ve veřejné dražbě pro zařízení fundální kaple tamtéž farářem Jiřím Lauberem (1843)²⁰³ či zahrnutí poplatku za svatební obřad do nového Štolového taxovního řádu pro Krásno (1841–1851).²⁰⁴

Kromě přesně vymezených okruhů církevních záležitostí ve většině podpisatur však v signatuře 11 existují i podpisatury, v nichž se prolíná více záležitostí. Jmenovitě jde

¹⁸⁹ Tamtéž, inv. č. 102, sign. 11/2 – bez iniciály lokality, kart. 4.

¹⁹⁰ Tamtéž, inv. č. 114, sign. 11/6 Schönf., kart. 8.

¹⁹¹ Tamtéž, inv. č. 123, sign. 11/10 Schönf., kart. 8. O záležitostech, týkajících se osoby Jiřího Rotha, spojených navíc s likvidací příjmů a výdajů farního kostela v letech 1840–1850, podrobněji tamtéž, inv. č. 144, sign. 11/26 Schönf., kart. 10.

¹⁹² Tamtéž, inv. č. 154, sign. 11/35 Schönf., kart. 10.

¹⁹³ Tamtéž, inv. č. 105, sign. 11/2 Schönf., kart. 6.

¹⁹⁴ Tamtéž, inv. č. 148, sign. 11/28 Schönf. kart. 10.

¹⁹⁵ Tamtéž, inv. č. 117, sign. 11/7 Schönf., kart. 8.

¹⁹⁶ Tamtéž, inv. č. 121, sign. 11/9 Schönf., kart. 8.

¹⁹⁷ Tamtéž, inv. č. 156, sign. 11/39 Schönf., kart. 10.

¹⁹⁸ Tamtéž, inv. č. 153, sign. 11/34 Schönf., kart. 10.

¹⁹⁹ Tamtéž, inv. č. 129, sign. 11/14 Schönf., kart. 9.

²⁰⁰ Tamtéž, inv. č. 131, sign. 11/17 Schönf., kart. 9.

²⁰¹ Tamtéž, inv. č. 141, sign. 11/23 Schönf., kart. 10.

²⁰² Tamtéž, inv. č. 119, sign. 11/8 Schönf., kart. 8.

²⁰³ Tamtéž, inv. č. 139, sign. 11/22 Schönf., kart. 10.

²⁰⁴ Tamtéž, inv. č. 150, sign. 11/29 Schönf., kart. 10.

o podsignaturu 11/2 Schönf., pojednávající o použití majetku kostela sv. Kateřiny v Krásně jako paušálu na úhradu nákladů na vybudování kanceláře pro vedoucího kostelních účtů tamtéž, o účetní likvidaci tamní pokladny a nadačních záležitostech v rozsáhlém období let 1785–1852;²⁰⁵ podsignaturu 11/30 Schönf., zabývající se na jedné straně kvitencemi manželů Františka a Markéty Zuklerových a na straně druhé žádostí regenschoriho Václava Bachmanna o zvýšení poplatku za určité úkony při výrobě strunných nástrojů pro krásenský kostel (1844–1852)²⁰⁶ a konečně podsignaturu 11/40 Schönf., obsahující jak žádost krásenského faráře Michaela Wernera o vyplacení zálohy na plat tak i oznámení vedoucího kostelních účtů Jiřího Rotha o stavu kostelní pokladny (1852).²⁰⁷

Školské spisy lokality Krásno se po obsahové stránce týkají jednak samotné budovy školy a jednak vyučujících. Do první jmenované skupiny lze zařadit pouze podsignaturu 11/13 Schönf. se záležitostmi výstavby a následného fungování školy z rozsáhlého období let 1819–1849²⁰⁸ a podsignaturu 11/21 Schönf., pojednávající o vyplacení pravidelného příspěvku na vytápění školy v letech 1834–1844.²⁰⁹

Eni druhá skupina dochovanými písemnostmi příliš neopývá, neboť jsou uloženy rovněž jen ve dvou podsignaturách – 11/4²¹⁰ a 11/20 Schönf. První se týká pověření učitelů městské chlapecké školy v Krásně Jana Jiřího Baumerta a Františka Josefa Seilera (Seyllera) nedělním vyučováním dětí horníků (1792–1794)²¹¹ a druhá úhrady dlužného nájmu zmíněného učitele Seilera ve výši 5 zl. 12 kr. (1835).²¹²

Některé podsignatury krásenských školských spisů nejsou po obsahové stránce vyhraněné, neboť obsahují písemnosti jak školské tak i církevní provenience. Jako příklad může posloužit např. podsignatura 11/3, zahrnující jak nařízení krajského školního komisaře pro hornoslavkovského hormistra vybrat vhodné zástupce z řad horníků jako přisedících do komise, která bude vybírat nového učitele tamtéž, tak i výčet nedostatků ve vedení účtů pokladny krásenského kostela (1785–1851).²¹³ Podsignatury 11/33 Schönf. a 11/38 Schönf. sice zahrnují písemnosti, týkající se vždy jedné záležitosti, avšak jak duchovenstva tak i učitelů. První podsignatura obsahuje pokyny pro vyplňování příznávacích fasí majetku, vydané duchovenstvu a učitelům v Krásně v letech 1845–1852,²¹⁴ druhá ustanovení o výši nájemného pro faráře a učitele tamtéž v letech 1848–1854.²¹⁵

Spisy lokality Čistá pojednávají, stejně jako v případě Krásna, zejména o církevních a školských záležitostech. Z církevních lze za nejvýznamnější pokládat bezesporu doklady o výstavbě a opravách farního kostela sv. Mikuláše, fary a školy v období let 1785–1853,²¹⁶ o výrobě a opravách varhan v letech 1807–1847²¹⁷ a v neposlední řadě o kanonických vizitacích kostela a školy v letech 1843–1852.²¹⁸ Další z badatelského hlediska významnější církevní spisy mapují účetní záležitosti kostela, ustanovení a sesazení vedoucího kostelních účtů, vypovězení tamních kapitálů, vymáhání úroků z kapitálu, odvolání

²⁰⁵ Tamtéž, inv. č. 106, sign. 11/2 Schönf., kart. 7.

²⁰⁶ Tamtéž, inv. č. 151, sign. 11/30 Schönf., kart. 10.

²⁰⁷ Tamtéž, inv. č. 157, sign. 11/40 Schönf., kart. 10.

²⁰⁸ Tamtéž, inv. č. 127, sign. 11/13 Schönf., kart. 9.

²⁰⁹ Tamtéž, inv. č. 137, sign. 11/21 Schönf., kart. 10.

²¹⁰ O chybějícím označení lokality Schönf. u podsignatury viz pozn. 186.

²¹¹ NA, HÚ Horní Slavkov, inv. č. 109, sign. 11/4, kart. 7.

²¹² Tamtéž, inv. č. 135, sign. 11/20 Schönf., kart. 10.

²¹³ Tamtéž, inv. č. 107, sign. 11/3, kart. 7.

²¹⁴ Tamtéž, inv. č. 152, sign. 11/33 Schönf., kart. 10.

²¹⁵ Tamtéž, inv. č. 155, sign. 11/38 Schönf., kart. 10.

²¹⁶ Tamtéž, inv. č. 103–104, sign. 11/2 L, kart. 5–6.

²¹⁷ Tamtéž, inv. č. 110, sign. 11/4 L, č. kart. 7.

²¹⁸ Tamtéž, inv. č. 136, sign. 11/20 L, kart. 10.

správce kostelního majetku tamtéž (1837–1854),²¹⁹ dluhy kostela (1841–1851)²²⁰ nebo záležitosti vyhotovení a oprav parament (liturgických rouch) a bohoslužebného náčiní pro kostel (1836–1845).²²¹ Ostatní dochované písemnosti jsou spíše jednotlivinami a z hlediska významu okrajovými.²²²

Písemnosti, týkající se školy v Čisté, pojednávají jednak o záležitostech jednotlivých učitelů a jednak o budově školy. Do první skupiny náleží např. projednávání dlužného křestního poplatku učitele Rupperta (1791),²²³ žádost učitele Ondřeje Klementa o propůjčku důlního pozemku (1816),²²⁴ udělení povolení vyplácet příspěvek z pokladny desátkového úřadu v Horním Slavkově druhému učiteli (1821),²²⁵ obsazení místa prvního učitele nejmenovaným uchazečem a přeložení dosavadního učitele Jana Waltera na místo druhého učitele v Horní Blatné jakož i dosazení učitele v Pramenech Františka Misocha na jeho místo (1840–1851),²²⁶ placení nájmu za učitelský byt v Čisté (1841–1842),²²⁷ stanovení výše platu prvního a druhého učitele ze strany VHÚ Jáchymov (1843)²²⁸ nebo obsazení místa podučitele Janem Multerem (1849).²²⁹ Samotné budovy školy se pak týkají pouze spisy o úhradě poplatků za vytápění školy v letech 1843–1848.²³⁰ Poměrně velký časový úsek let 1827–1844 však pokrývají písemnosti ohledně proplácení diet a cestovného v souvislosti s vyřizováním patronátních záležitostí školy.²³¹

Ze signatury 12 se dochovala pouze jediná podsignatura, a to 12/4, s oznámením o vydání tzv. „národních obligací“.²³²

Následující signatura je ve fondu HÚ Horní Slavkov zastoupena čtyřmi podsignaturami – 13/4, 13/12 a 13/14–15 a spisy v nich obsažené se týkají stanovení tržních cen brambor v Horním Slavkově a obilí v Bečově nad Teplou v letech 1854–1855;²³³ oznámení o založení hornické společnosti s názvem „Bergbaugesellschaft Bohemia“ ve Vídni spolu s nařízením osvětlovat erární budovy při slavnostních příležitostech na náklady státu (1854–1855);²³⁴ nařízení celebrat slavnou mši svatou s chvalozpěvem Te Deum jako díkůvzdání u příležitosti narození potomka císařovny Alžběty Bavorské (1855)²³⁵ a vyhlášení osmnáctidenního smutku na území dědičných zemí (od 22. ledna do 8. února téhož

²¹⁹ Tamtéž, inv. č. 126, sign. 11/12L, kart. 9. Vedoucího kostelních účtů v Čisté se týká rovněž spis o jmenování učitele Karla Schmidta do této funkce a vymezení jeho úředních povinností z let 1842–1847; tamtéž, inv. č. 134, sign. 11/19L, kart. 10.

²²⁰ Tamtéž, inv. č. 132, sign. 11/17L, kart. 9.

²²¹ Tamtéž, inv. č. 128, sign. 11/13L, kart. 9.

²²² Jedná se např. o povolení vyplatit hudebníkům při kúru kostela remunerci ve výši 1 zl. 30 kr. z roku 1821 (tamtéž, inv. č. 120, sign. 11/8, kart. 8) nebo pronájem bytu v soukromém domě kaplanu v Čisté v roce 1853 (tamtéž, inv. č. 149, sign. 11/28L, kart. 10).

²²³ Tamtéž, inv. č. 108, sign. 11/3L, kart. 7.

²²⁴ Tamtéž, inv. č. 118, sign. 11/7L, kart. 8.

²²⁵ Tamtéž, inv. č. 122, sign. 11/9L, kart. 8.

²²⁶ Tamtéž, inv. č. 130, sign. 11/16L, kart. 9.

²²⁷ Tamtéž, inv. č. 133, sign. 11/18L, kart. 10.

²²⁸ Tamtéž, inv. č. 138, sign. 11/21L, kart. 10.

²²⁹ Tamtéž, inv. č. 145, sign. 11/26L, kart. 10.

²³⁰ Tamtéž, inv. č. 140, sign. 11/22, kart. 10.

²³¹ Tamtéž, inv. č. 124, sign. 11/10L, kart. 8.

²³² Tamtéž, inv. č. 158, sign. 12/4, kart. 11.

²³³ Tamtéž, inv. č. 159, sign. 13/4, kart. 11. Ceny brambor v Horním Slavkově byly stanoveny na prosinec 1854 a leden – březen následujícího roku; ceny obilí v Bečově nad Teplou na leden–březen 1855.

²³⁴ Tamtéž, inv. č. 160, sign. 13/12, kart. 11.

²³⁵ Tamtéž, inv. č. 161, sign. 13/14, kart. 11. Šlo o narození prvorozené dcery císaře Františka Josefa I. (1848–1916) a jeho manželky Alžběty Bavorské jménem Zofie, která však o dva roky později zemřela. Podrobněji o ní např. Schadová, Marta: Císařovna Alžběta a její dcery. Praha 2006.

roku) za zesnulou královnu Sardinie a Piemontu Marii Terezii Františku von Österreich-Toskana.²³⁶

Ze signatury 15 se dochovaly pouze dvě podsignatury, a to 15/2 a 15/7; první obsahuje spisy ve věci vyhotovení horních konsultačních protokolů hornoslavkovského horního úřadu za rok 1855²³⁷ a druhá zprávu o stavu zásob horních produktů téhož úřadu v prosinci 1854 a lednu–únoru roku následujícího.²³⁸

Poslední signaturou běžných spisů fondu HÚ Horní Slavkov je signatura 16 se šesti podsignaturami.²³⁹ Nejvýznamnější je bezpochyby podsignatura 16/6 se šesti svázanými složkami, označenými římskými číslicemi (XXVI–XXIX, XXXII a XXXIV), k nimž jsou zároveň přivázány opisy cirkulářů různých institucí. Po obsahové stránce jde jednak o účetní záležitosti (zajímavé jsou výkazy nákladů na vyhotovení hornických uniforem) a jednak o vyhlášení konkursů na obsazování služebních míst v hutích a puchýrnách (1838–1846).²⁴⁰

Konkursem, vyhlášeným v roce 1855, se zabývá také podsignatura 16/1, v tomto případě na obsazení místa tesařského mistra při solním úřadu v Kalusz na území dnešní Ukrajiny.²⁴¹ Za zmínku stojí rovněž výtahy z účetních knih Substituće horního soudu v Horním Slavkově a horního úřadu tamtéž z let 1842–1849, uložené v podsignatuře 16/6 ½.²⁴² Ostatní podsignatury se dotýkají méně důležitých záležitostí, např. stížnosti na příliš vysokou cenu měděných licích pánví (1855)²⁴³ či úhrady dluhu leníka Josefa Ungera z Horního Slavkova za dřevěné uhlí (týž rok).²⁴⁴

Poslední skupinu písemností fondu HÚ Horní Slavkov tvoří účetní spisy, dochované však v mnohem menším počtu než spisy běžné a proto uložené jen v jediném kartonu. Na rozdíl od běžných spisů nebyly manipulovány pomocí signatur, nýbrž v rámci jednoho každého roku číslovány.²⁴⁵ Podle rozmezí dochovaných čísel však lze s naprostou určitostí tvrdit, že účetních písemností muselo být v době fungování zmíněného úřadu vyhotoveno obrovské množství a že dochované archiválie jsou pouhým zlomkem původního stavu.²⁴⁶

Po obsahové stránce je lze rozdělit na inventáře, běžné účetní záležitosti, patronátní záležitosti a korespondenci v účetních záležitostech.

Inventáře se dochovaly pouze z roku 1855 pro tavící huť, prubírnu, Pflugovu stolu, hlavní důl Huber a puchýrnu v Horním Slavkově; přílohu tvořil seznam mincí pokladny horního úřadu tamtéž z téhož roku.²⁴⁷

²³⁶ NA, HÚ Horní Slavkov, inv. č. 162, sign. 13/15, kart. 11. Marie Terezie Františka von Österreich-Toskana se narodila 21. března 1801 jako dcera velkovévody Ferdinanda Toskánského z jeho prvního manželství s Ludvíkou Sicilskou. Dne 30. září 1817 se provdala za bývalého sardinského krále Karla Alberta Amadea, jemuž porodila tři děti: krále sjednocené Itálie Viktora Emanuela (1820–1878), janovského vévodu Fernanda Marii (1822–1855) a princeznu ze Sardinie a Piemontu Marii Christinu (1826–1827). Zemřela 12. ledna 1855 v Turíně; viz Wurzbach, Constant von: Biographisches Lexikon des Kaiserthums Oesterreich. 7. sv., Wien 1861, s. 82; Hamann, Brigitte: Die Habsburger (Ein biographisches Lexikon). München 1988, s. 346.

²³⁷ NA, HÚ Horní Slavkov, inv. č. 163, sign. 15/2, kart. 11.

²³⁸ Tamtéž, inv. č. 164, sign. 15/7, kart. 11.

²³⁹ Jedná se o podsignatury 16/1, 16/4, 16/6, 16/9 a 16/10. Specificky označena je podsignatura 16/6 ½.

²⁴⁰ NA, HÚ Horní Slavkov, inv. č. 167, sign. 16/6, kart. 11. Ke zmíněným složkám je rovněž přiložen vzorový formulář výtahu z účtů bratrské pokladny.

²⁴¹ Tamtéž, inv. č. 165, sign. 16/1, kart. 11.

²⁴² Tamtéž, inv. č. 168, sign. 16/6, kart. 11.

²⁴³ Tamtéž, inv. č. 169, sign. 16/9, kart. 11.

²⁴⁴ Tamtéž, inv. č. 170, sign. 16/10, kart. 11.

²⁴⁵ Kromě číslovaných účetních spisů jsou ve fondu HÚ Horní Slavkov uloženy rovněž nečíslované, a to pro léta 1859 a 1861–1862.

²⁴⁶ Jako příklad mohou posloužit např. spisy, uložené ve fondu HÚ Horní Slavkov pod inv. č. 175 v kart. č. 12. Dochovala se pouze č. 181, 241, 743–746 a 1110.

²⁴⁷ NA, HÚ Horní Slavkov, inv. č. 171, kart. 12, č. spisu 258 a 826.

Písemnosti v běžných účetních záležitostech zaujímají největší část těchto spisů a pocházejí z let 1855–1867.²⁴⁸ Relativně nejrozsáhlejší číselné řady tvoří spisy pro léta 1858, 1862 a 1863–1864.²⁴⁹ Po obsahové stránce se písemnosti týkají zejména vyúčtování příjmů a výdajů hornoslavkovského horního úřadu, mzdových záležitostí zaměstnanců dolů a hutí, seznamů provizionistů, vyúčtování cestovního, stanovení výše tržních cen brambor a obilí pro lokality Horní Slavkov, Krásno a Bečov nad Teplou,²⁵⁰ kvitancí nebo korespondence HÚ Horní Slavkov s jinými úřady či jednotlivci. Jako určitou zajímavost pak lze uvést třetí sešit ročenky říšského geologického ústavu na rok 1861–1862, který hornoslavkovskému hornímu úřadu zaslal VHÚ Jáchymov.²⁵¹ Účetní spisy v patronátních záležitostech kostela v Krásné a Cisté a školy v Cisté se sice dochovaly jen pro léta 1863–1864, tvoří však vůbec nejucelenější číselnou řadu ze všech účetních spisů v rozmezí od 1 do 114.²⁵²

Poslední skupina účetních spisů HÚ Horní Slavkov obsahuje korespondenci tohoto úřadu s VHÚ Jáchymov, bohužel, jen z roku 1867.²⁵³

I přes své torzovité dochování lze písemnosti fondu HÚ Horní Slavkov využít jako cenný materiál ke studiu dějin těžby a následného zpracování cínu v oblasti Horního Slavkova (především na hlavním dole Huber a Pflugově dědičné štolě), Krásna a Cisté a okrajově i jiných nerostů, např. wolframu, kazivce, molybdenu či vitriolu. Podrobně jsou ve fondu zmapovány dějiny kostela a školy ve všech třech zmíněných lokalitách a je proto možné na jejich základě sledovat i posloupnost farářů, učitelů nebo vedoucích kostelních úctů. Co se týče normálií, určených pro zaměstnance HÚ a LÚ Horní Slavkov, hutí, puchýren a cínových dolů tamtéž a v Krásné jakož i pro těžaře v Horním Slavkově, dochovaly se pouze v počtu 17 kusů ve formě opisů či návrhů z let 1686–1829. Písemnosti samostatného fondu HÚ Horní Slavkov však mohou i přesto dobře posloužit jako doplněk archiválií VHÚ Horní Slavkov a HÚ Horní Slavkov a Krásno, uložených ve fondu VHÚ Jáchymov.

Das Bergamt Schlaggenwald 1650–1867

Das Bergamt Schlaggenwald wurde gleichzeitig mit dem Oberbergamt derselben Lokalität (Vrchní horní úřad Horní Slavkov), das als Verwaltungsorgan für alle Berggelände im Gebiet von Schlaggenwald entstanden ist, durch den Erlaß von Kaiser Ferdinand I. am 1. August 1547 errichtet. Im Jahre 1750 wurde man zwar über der Vereinigung des Oberbergamts Schlaggenwald mit dem Oberbergamt Joachimstahl (Vrchní horní úřad Jáchymov) amtlich entschieden, alle beide Ämter wurden aber erst im Jahre 1772 vereint (das Oberbergamt Joachimstahl als Oberbehörde).

Die Archivalien des Bestands „Das Bergamt Schlaggenwald“, die ursprünglich im Staatlichen Kreisarchiv Sokolov (Státní okresní archiv Sokolov se sídlem v Jindřichovicích) aufbe-

²⁴⁸ Písemnosti z let 1865–1866 se nedochovaly.

²⁴⁹ Pro rok 1858 se dochovaly písemnosti č. 428–429, 431–432, 463–464, 513, 522–523, 525–527, 564–565, 567–572, 605, 611–612 a 614 (NA, HÚ Horní Slavkov, inv. č. 174, kart. 12); pro rok 1862 č. 29, 53, 78–83, 85, 87–88, 90–97, 99–101, 105–110, 112–116, 118, 120, 136, 193, 247, 249–251, 517–525 a 529 (tamtéž, inv. č. 178, kart. 12) a pro léta 1863–1864 č. 1–7, 115, 283, 290, 536–544, 546–554, 557–563, 565–572, 574–582, 585, 587, 589–591, 593, 595–600, 602–615, 618–620, 622–626, 628–634, 636–638, 640–647 a 649–651 (tamtéž, inv. č. 180, kart. 12).

²⁵⁰ Stanovení tržních cen obilí a brambor se pro zmíněné lokality dochovalo ve fondu HÚ Horní Slavkov také mezi běžnými spisy – pro Bečov nad Teplou (obilí) a Horní Slavkov (brambory) pro léta 1854–1855; srov. pozn. 233. V účetních spisech se pak tyto písemnosti nacházejí ještě pro rok 1858 a 1861 pro lokality Bečov nad Teplou a Krásno (NA, HÚ Horní Slavkov, inv. č. 174, kart. 12 a inv. č. 177, kart. 12) a pro rok 1860 a 1864 pro lokalitu Horní Slavkov (tamtéž, inv. č. 176, kart. 12 a inv. č. 180, kart. 12).

²⁵¹ Tamtéž, inv. č. 178, kart. 12.

²⁵² Tamtéž, inv. č. 181, kart. 12. Kromě č. 1–114 se dochovalo ještě č. 116.

²⁵³ Tamtéž, inv. č. 182, kart. 12.

wahrt wurden, wurden in das Nationalarchiv Prag durch das Staatliche Gebietsarchiv Pilsen (Státní oblastní archiv Plzeň) im Jahre 2003 und 2011 übergeben. Während der neuen Inventarisierung dieses Bestands im Nationalarchiv im Jahre 2011 blieb die ursprüngliche Manipulation aus dem 19. Jahrhundert aufbewahrt werden und die Akten wurden chronologisch in Kartone deponiert.

Der Bestand „Das Bergamt Schlaggenwald“ besteht aus 2 lfm Archivalien aus den Jahren 1650–1867 und beinhaltet 1 Sitzungsprotokoll aus den Jahren 1857–1860, 2 Einreichungsprotokolle aus den Jahren 1857–1858, 11 Kartone Aktenstücke aus den Jahren 1650–1857 und 1 Karton Rechnungsakten aus den Jahren 1855–1867. Alle Dokumente wurden in der deutschen Sprache verfaßt und im Nationalarchiv Prag niemals skartiert.

Für Kern dieses Bestands kann man zweifellos die Aktenstücke halten, die mit den Signaturen von 1 bis 16 versehen sind (Signaturen 5, 8–9 und 14 sind leider nicht überliefert); jede Signatur ist noch in eine Reihe von Untersignaturen gegliedert. Die wichtigste Untersignatur der Signatur 1 – 1/1 – enthält insgesamt 17 Stücke von Instruktionen oder ihren Abschriften für die Angestellten des Berg- und Waldamts in Schlaggenwald, der Hütten, Pochwerke und Zinnzechen dortselbst und in Schönfeld (Krásno) und ebenso für die Gewerken in Schlaggenwald.

Die eigenen Bergschriftstücke aus den Jahren 1650–1855 sind als 54 Untersignaturen der Signatur 4 aufbewahrt und behandeln nicht nur Förderung des Zinns in Schlaggenwald und Schönfeld (besonders Hauptzeche Huber und Pflug-Erbstolle) und seine Verarbeitung in den Pochwerken sondern auch Verkauf von Wolfram, Fund von Fluorit, Förderung von Vitriol in Elbogen (Loket) oder Vorräte von Molybden in Schlaggenwald.

Die spezifischen Untersignaturen der überliefertesten Signatur 11 sind durch Abkürzungen, respektive Initialen der einzelnen Berglokalitäten gekennzeichnet – Schlagg. für Schlaggenwald, Schönf. für Schönfeld und L für Lauterbach (Čistá). Die Schriftstücke stammen aus den Jahren 1785–1854 und behandeln Erbauungen und Reparaturen der Kirchen, Pfarrgebäuden und Schulen, Ernennungen der Pfarrer, Lehrer und Patronatskommissäre, Kirchenvisitationen usw.

Die Rechnungsakten sind im Gegensatz zu den Aktenstücken nicht signiert, aber nummeriert.

Die Archivalien des Bestands „Das Bergamt Schlaggenwald“ kann man besonders zum Studium der Geschichte von der Zinnförderung im Gebiet von Schlaggenwald, Schönfeld und Lauterbach sowie auch der Kirchen- und Schulgeschichte in Schlaggenwald und Schönfeld verwendet werden; sie bilden auch Ergänzung der Dokumente des Bergamts Schlaggenwald, die im Bestand „Das Oberbergamt Joachimsthal“ Joachimsthal aufbewahrt sind.

The Mining Office Horní Slavkov 1650–1867

This study analyzes the history of the Mining Office Horní Slavkov in the period 1650–1867, stored in National Archives in Prague, and the usefulness of its records as a historical source as well. The creation and functioning of this office are placed in the wider context of tin-mining history in The Slavkov Forest (Slavkovský les) in the north-western Bohemia over the period of its existence.